

دوماهنامه گبه

انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز
سال اول ، شماره اول
پاییز ۱۳۹۷
قیمت : ۵۰۰۰ تومان

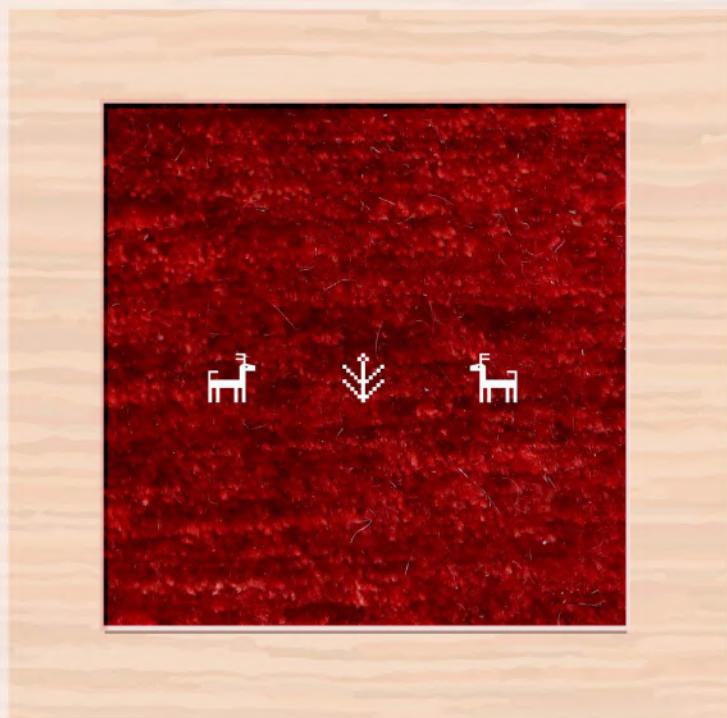
Gabbeh Magazine
Scientific Carpet Association
First year
First number

همایش روش‌های تحلیل علمی در مطالعه و توسعه فرش دستباف

- . همایش روش‌های تحلیل علمی در مطالعه و توسعه فرش دستباف
- . بازنمود طبیعت در فرش دستباف
- . مصاحبه با نویسنده کتاب ۹۶ سال دانش مکتوب
- . نگاهی به پوستر بیست و هفتمین نمایشگاه فرش دستباف
- بررسی نقش مایه بز کوهی
- . سیر صعودی صادرات فرش در سال ۹۶
- . کتاب فرهنگ فرش دستباف منتشر شد
- . آشنایی با مراحل تولید نقشه قالی
- . روناس

دوماهنامه گبه

انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز

پاییز ۱۳۹۷

Gabbeh Magazine
Scientific Carpet Association

دوماهنامه گبه

شماره مجوز: ۵/۱۵ ک/ن ش

تاریخ مجوز: ۹۶/۱۱/۲

زمینه نشر: فرش دستباف

صاحب امتیاز: انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز

مدیر مسؤول: مرضیه صلح طلب

سردبیر: دکتر مجید رضا مقنی پور

دانشگاه صادر کننده مجوز: دانشگاه شیراز

شماره و تاریخ نشر: اول، پاییز ۹۷

هیئت تحریریه: دکتر مجید رضا مقنی پور، احمد رضا احمدی، مرضیه صلح طلب

طراح لگو: علیرضا بهمنیار

طراح جلد: مليحه کریمی

طراح دیجیتال: بنفشه فرجی

صفحه آرایی: مليحه کریمی، مرضیه صلح طلب

ویراستاران: دکتر مجید رضا مقنی پور، دکتر اشکان رحمانی، مرضیه صلح طلب

اساتید مشاور: دکتر مجید رضا مقنی پور، دکتر اشکان رحمانی، دکتر ساسان سامانیان،

دکتر فریبا غروی، آقای احمد رضا احمدی، آقای سیدعلی اکبر سیدی

با تشکر از: دکتر اشکان رحمانی، آقای احمد رضا احمدی، سیروس رحیمی، مليحه

کریمی، محسن عسکری

ارتبط با نشریه:

۰۹۳۰۹۴۴۳۱۳۲

شماره تماس: (صلح طلب)

gabbeh.shiraz@gmail.com

ایمیل:

فَدَر

۱	سخن سردبیر
۲	آشنایی با انجمن علمی فرش
۳	معرفی ارگانهای مرتبط فرش
۴	فعالیتهای انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز
۶	همایش علمی فرش دستباف
۹	مبحث تخصصی فرش ۱
۱۴	اصحابه
۱۵	خبر فرش
۱۹	نقش مایه ها
۲۱	خبر فرش
۲۵	فرش و نشر
۲۶	مبحث تخصصی فرش ۲
۲۹	رنگ در فرش

در بررسی شاخه های مختلف هنر ایران تا پیش از دوران معاصر، محدود آثاری را می یابیم که کاملاً با شاخصه های در نظر گرفته شده برای «هنرهای زیبا»، منطبق باشند؛ جنبه های مختلف کارکردی، اقتصادی، اعتقادی و فرهنگی، باعث شده است که همواره آثار هنری شکل یافته در تاریخ این سرزمین به عنوان «هنرهایی کاربردی» مورد مطالعه قرار گیرند. در این میان آثار نگارگری (با کارکرد تصویرگری متون ادبی)، معماری و فرش، حضور پررنگ تری نسبت به سایر هنرها داشته اند. این آثار و هنرهای ایرانی در گستره تاریخی و جغرافیایی خود به شکل ها و شیوه های متفاوتی هستند می یابند که هر شکل و شیوه بیانگر ویژگی های درونی و بیرونی آن آثار است. فرش دستبافت ایران دارای چنین شاخص ها و ابزارهای مطالعاتی است ، به طوری که مطالعه پیشینه فرشبافی و نیز تأمل در تمایزات و تغییرات بیرونی و درونی انواع مختلف فرش ایران در گستره بی حد و حصر جغرافیای آن، نشان می دهد که این تفاوت ها و دلایل ایجادی آن یکی از ابزارهای مهم در شناخت و ارزیابی و ارزشیابی این هنر است؛ به دیگر سخن موجودیت و تحولات فرش یک منطقه، به دلیل نوع تفکر و غایت خالقان آن، فرهنگ و سبک زندگی مصرف کنندگان آن و عوامل اقلیمی و جغرافیایی محیط پیرامونی خلق آن، دارای

نشریه گبه ، تلاشی است هر چند
فرش دانشکده هنر و معماری

کوچک از سوی انجمن علمی
دانشگاه شیراز، در جهت
معرفی ابعاد مختلف این
هنر دیرینه در این
سرزمین دیرین.
هدف دست
اندرکاران این
نشریه این
است تا ضمن
ارائه اخبار و
واقع حوزه فرش
دستبافت
کشور، مباحثی
تخصصی و علمی را
نیز در قالب مقالات و
صاحبه به علاقه مندان

تلاش به مانند بسیاری از
می باشد که امید داریم این نواقص با
همراهی و همفکری تمامی صاحبنظران و دلسوزان دانشگاهی و غیر دانشگاهی فعال در حوزه فرش دستبافت
مرتفع شده و نشریه ای در شان استان فارس و دانشگاه شیراز و مهمتر از همه فرش دستبافت ایرانی ارائه دهیم.

این هنر ارائه دهد. به طور حتم این
گامهای نخستین، با کاستی هایی همراه

سخنسردی

آشنایی با انجمن فرش

اعضای اصلی انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز در سال ۹۶

اتحادیه تولید کنندگان و صادر کنندگان
فرش دستباف استان فارس

مدیر عامل : حمیدرضا ذوالاتواری
فارس شیراز خیابان زند خیابان طالقانی جنب بازار وکیل پلاک ۲۲
تلفن ۰۷۱۳۲۲۴۷۰۶۷

اتحادیه طراحان و تولیدکنندگان
فرش دستباف استان فارس

رئیس : سلمان گورنگی
فارس شیراز خیابان شوریده نبش کوچه ۳ طبقه فوقانی بانک صادرات
تلفن ۰۷۱۳۲۳۰۲۱۴۸

انجمن طراحان و نقاشان
فرش دستباف فارس.

رئیس : مجیدرضا مقتنی پور
فارس شیراز. میدان دانشجو مرکز آموزش بازرگانی. طبقه دوم
تلفن ۰۷۱۳۶۴۶۳۲۵۱

خوشه
فرش دستباف فارس

عامل توسعه : محمد امین
فارس شیراز بلوار شهید چمران خیابان محمودیه ساختمان امین واحد ۴
تلفن ۰۷۱۳۶۵۴۱۷۷۴

سازمان صنعت و معدن و تجارت
استان فارس

رئیس : علی همتی ، رئیس اداره فرش : افراصیابی
فارس شیراز بلوار چهل مقام مقابل مسجد سلمان
تلفن ۰۷۱۳۲۲۸۰۶۳۱

فعالیت های آموزشی

برگزاری کارگاه کارت بافی مقدماتی

برگزاری کارگاه روش تحقیق کیفی

برگزاری کارگاه کارت بافی پیشرفته

برگزاری کارگاه رنگرزی طبیعی پشم

برگزاری کارگاه رنگرزی طبیعی پنبه

برگزاری کارگاه تخصصی مدل کسب و کار

رویداد علمی

برگزاری نمایشگاه بین المللی فرش دستباف تهران

برگزاری نمایشگاه بین المللی فرش دستباف فارس

برگزاری سمینار تخصصی فرش دستباف

برگزاری مسابقه عکس تاریخخانه

گفتگوی علمی و تخصصی

برگزاری جلسه انجمن همراه با استاد مشاور

برگزاری جلسه اعضای انجمن

ارتباط و همکاری علمی

بازدید علمی از کارگاه رنگرزی سیاحی

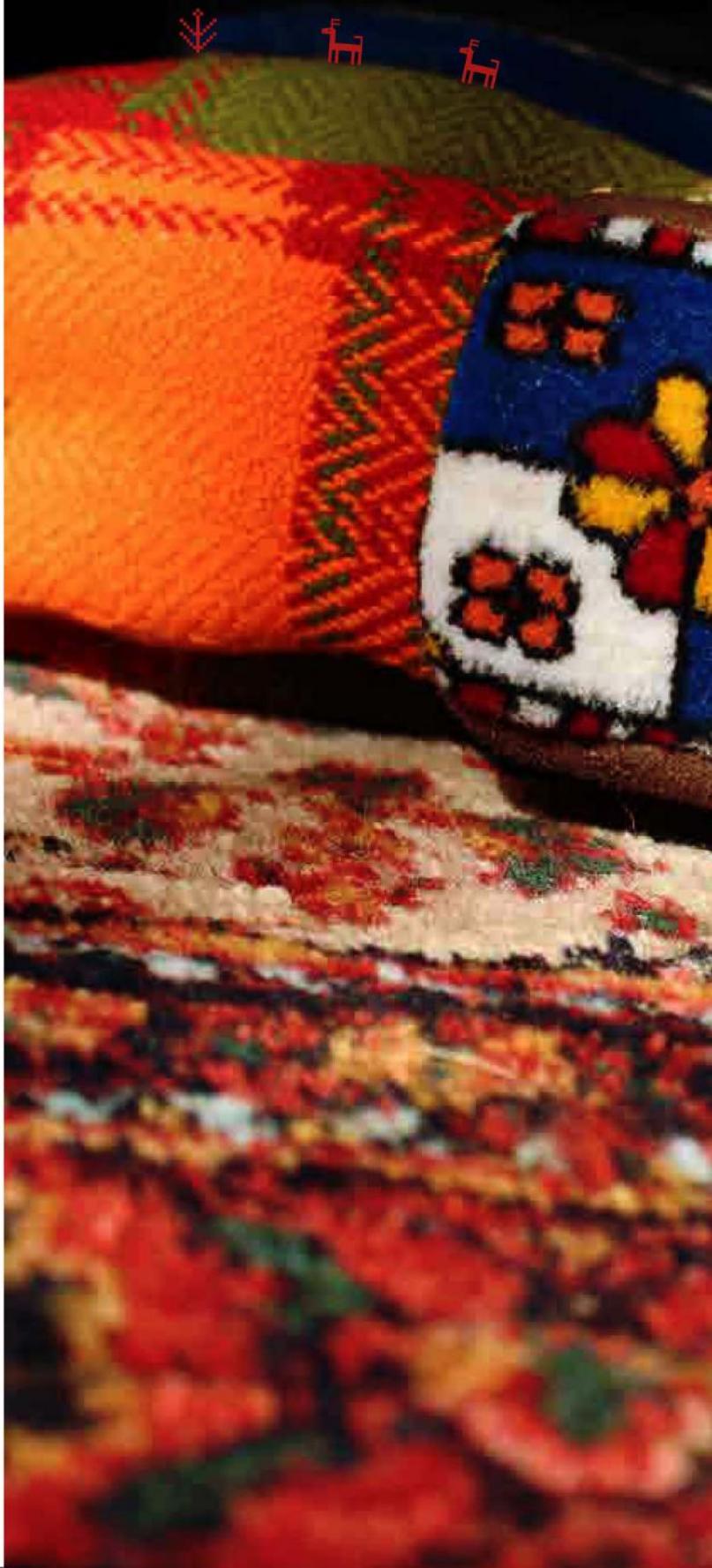
برپایی سفره هفت سین ۹۷

صفحه مجازی

@ farsh-shirazu

[/https://www.instagram.com/anjomansfarsh_shiraz](https://www.instagram.com/anjomansfarsh_shiraz)

ف
ال
ر
ی
و
ا
ن
ج
م
ان
ع
ل
م
ی
و
ر
ف
ر
ش
د
ن
ش
ک
ا
ه
ز
ر
ا
ن

دستمال و فرش

کاری کاری
کارت بافت

دستمال و فرش

دستمال و فرش

رugs & Carpets exhibition

دستمال و فرش

دستمال و فرش

کاری کاری WORK SHOP

دستمال و فرش

دستمال و فرش

14th FARS HANDMADE CARPET & RUG EXHIBITION

دستمال و فرش

دستمال و فرش

کارگاه تخصصی مدل کسب و کار
برای محصولات صنایع نسی

برای گردشگران خارجی

دستمال و فرش

دستمال و فرش

تاریخانه

دستمال و فرش

همایش روشهای تحلیل علمی در مطالعه و توسعه فرش دستیاف

که دعوت از این استادی تلاشی است که در همین راستا صورت گرفته است. دکتر اشکان رحمانی عضو هیات علمی بخش هنر و دبیر علمی این سمینار در راستای اهداف این برنامه بیان کرد: چون ترکیه به همراه ایران، هند، چین در بازار بین المللی فرش سهم و جایگاهی ویژه دارد و از طرف دیگر رشته فرش و هنر های سنتی در برخی از دانشگاه های کشور ترکیه رواج دارد و همچنین تجربه سیستم آموزشی آن کشور در کلیه رشته های هنری و به ویژه در دو رشته ذکر شده می تواند در جهت ارتقاء سیستم آموزشی در رشته های هنری دانشگاه های ما بسیار اثر بخش باشد. در ادامه عضو هیات علمی بخش هنر و دبیر اجرایی این سمینار دکتر مجید رضا مقنی پور بیان نمود: هدف از برگزاری این همایش این است که به صورت جزیره ای عمل نکنیم و بتوانیم در جهت بهبود محتوای دانشگاه، نحوه پذیرش و آینده کاری دانشجویان، ایجاد همکاری و تبادل دانشجو و در نهایت بورس های دانشجویی و پروژه های مشترک و تبادل علمی، مقدمات لازم را فراهم آوریم.

در ادامه دبیر اجرایی این سمینار بیان کرد: مسئله ای که به شدت در گیر آن هستیم این است که هر ساله المپیادی در سطح کشور در گرایش های مختلف برگزار میگردد که در آن به نفرات برگزیده جوایزی اهدا می شود و بعد از آن جریان رها شده می ماند و از آنجایی که همانند این جریان در کشور های دیگر هر ساله اتفاق می افتد، تلاش بر این است بتوانیم شکلی بین المللی به این مسابقات بدهیم و هرساله این مسابقات به صورت مسابقه نهایی برگزار گردد و جوایزی در حد بورس تحصیلی به منتخبین این مسابقات داده شود. ایشان افزود: حتی میتوان در رشته های دیگر این اقدامات نیز توسعه پیدا کند و انگیزه ای خوب برای سایر دانشجویان باشد. ایشان ضمن ابراز خورستنی بیان کرد: برگزاری این سمینار باعث ایجاد رابطه همکاری با خوشه فرش دستیاف فارس گردید و ادامه همکاری

دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز با همکاری انجمن علمی بخش فرش دانشکده و با حمایت خوشه فرش دستیاف استان فارس در تاریخ ۲۰ آذر ماه اقدام به برگزاری سمیناری با عنوان روشهای تحلیلی در مطالعه و توسعه فرش دستیاف کرد. این سمینار با سخنرانی استادی مدعاو خانم ها پروفسور شریفه آتلی هان و پروفسور نوین انز از دانشگاه مرمره ترکیه، در دو بخش روشهای تحلیل فنی و زیبایی شناسی نقوش فرش دستیاف و رنگرزی طبیعی در ترکیه و دلایل موققیت پروژه بین الملل دباق برگزار گردید. این برنامه با حضور مسئولین، استادی، دانشجویان در تالار کیمیای دانشکده برگزار گردید که با استقبال خوبی از سوی علاقه مندان به این رشته روبرو شد. در ابتدای این مراسم دکتر حمیدرضا شریف رئیس دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز ضمن خیر مقدم به مخاطبین، در مرور و بررسی شاخه های مختلف هنر ایران بیان کرد: وجود جنبه های متنوع کارکرده، اقتصادی، اعتقادی و فرهنگی باعث شده همواره از این آثار به عنوان هنر هایی کاربردی یاد شود. ایشان بیان کرد: فرش دستیاف در این میان به علت دارا بودن توaman ویژگی های زیبایی شناختی، اقتصادی و کارکرده از جایگاه ویژه و ممتازی برخوردار می باشد. دکتر شریف افزود: در این مسیر نقش مراکز علمی و آکادمیک به ویژه دانشگاه ها و همکاری بین مراکز در سطوح ملی و بین المللی می تواند بسیار حائز اهمیت باشد. بر این مبنای دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز به منظور تسهیل در فرایند این همکاری ها پیش قدم شده است و در قدم نخست میزبان اساتید برجسته در حوزه های هنر های دستی و فرش از دانشگاه ترکیه شده است. مهندس شهریار اسدی سرپرست بخش هنر دانشکده هنر و معماری ضمن اشاره به فعالیت های بخش هنر طی ۲ سال گذشته در جهت برگزاری همایش های بیان کرد: به طور کلی سعی بر این است که از لحاظ کمی و کیفی بار علمی دانشکده و بخش هنر بالا رود. در این میان بخش فرش می تواند از جهت جذب دانشجو و استادی نخبه الگویی مناسب برای دانشکده های منطقه جنوب کشور باشد.

کارگاه کارت بافی

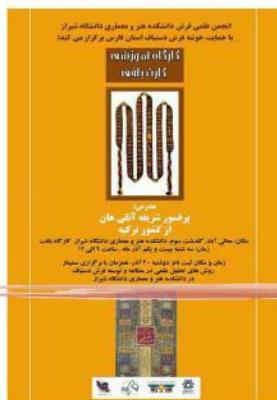

در حاشیه سمینار دو کارگاه آموزشی برگزار گردید که با استقبال دانشجویان دانشکده هنر و معماری و دانشگاه هنر و علمی کاربردی شیراز رو به رو شد. اساتید دانشکده در کنار دانشجویان در کارگاه حضور پیدا کردند.

کارگاه آموزشی کارت بافی توسط پروفسور شریفه آتلی هان برپا شد، در این کارگاه دانشجویان علاوه بر آشنایی با روش کارت بافی، در مورد تاریخچه این نوع بافت نیز اطلاعاتی کسب کردند.

کارت بافی، بافتی تاریخ نماست که نخهای تار اهمیت بیشتری دارند و مشخص کننده طرح و نقش اند، برای تزیین لباس، کلاه، بند زین، کمربند و ... از این دستبافتی میتوان بهره برد. قدیمی ترین کارت بافته های شناخته شده مربوط به قرن ۱۹ میلادی است که به دو نوع عشايری و تزیینی تقسیم میشوند. عشايری آن دارای نقوش انسانی، حیوانی و هندسی با نخ هایی از جنس موی بز، پشم دسترسی و کتان است.

انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز کوشید تا بتواند خلاه هایی که در زمینه بافت در سرفصل دروس دانشگاهی قرار دارد را چه بسا ناچیز رفع کندو فرصتی مناسب برای دانشجویان این رشته قرار دهد.

نوار تزیینی که امروزه در موزه تاریخی شهر برن سوئیس در مجموعه موزه نگهداری میشود، ظرفات و مرغوبیت ماهرانه ای دارد که حاکی از این است که به عنوان پیشکش برای شخصی والا مقام در مراسمی خاص استفاده شده است.

پروفسور نوین انز استاد دانشگاه مرمره استانبول

انجمن علمی فرش دانشگاه شیراز با هدف آشنایی دانشجویان این رشته با روشهای رنگرزی مناطق خارج از ایران، تصمیم به برپایی این کارگاه را کرد و توانست علاقمندان این هنر را در این کارگاه دور هم جمع کند.

کارگاه رنگرزی

رنگهای طبیعی قرنهاست که برای رنگرزی الیاف بکار می‌برود. تا اوایل نیمه قرن نوزدهم کل رنگزهای مورد استفاده از گیاهان یا حیوانات و یا معادن به دست می‌آمد.

روش‌های رنگرزی و چگونگی ترکیب مواد در طول قرنها متتمادی از نسلی به نسل دیگر منتقل شده است.

کارگاه آموزشی رنگرزی سنتی توسط پروفسور نوین انز برگزار شد. در این کارگاه دانشجویان با روش رنگرزی گیاهان سنتی و روش ترکیبی رنگرزی آشنا شدند.

قرمز دانه، گردو، اسپرک، نیل و روناس از نمونه مواد رنگزایی بودند که در کارگاه به کار برده شد.

و از روشهای پیش دندانه و پس دندانه و همزمان به همراه اسیدها و دندانه‌های مختلف جهت تغییر شید رنگی و توجه به نقش مواد کمکی مختلف در رنگرزی استفاده شد. شرکت کنندگان علاوه بر دانشجویان فرش، دانشجویان دیگر رشته‌ها نیز در این کارگاه حضور داشتند.

مبحث شخصی

بازنمود طبیعت در فرش دستبافت ایران

نوشته دکتر مجید رضا مقنی پور

بشر، از آغاز استقرارش بر زمین، هیچ چیز را برای تفکنی ساده و یا گذراندن زمان به وجود نیاورده است، و تانیازی روی ننموده، اثری را نیافریده است. بنابراین، دست ساخته ها و دستاوردهای هر قوم و ملتی با:

(۱) موقعیت جغرافیایی (۲) نیازهای مطرح شده در زندگی روزمره (۳) نحوه زندگی گروه اجتماعی (۴) شیوه های حکومتی و فرمانروایی بر محیط و بر مردم (۵) آداب و سنت و عادات های قومی و بومی (۶) اسطوره ها و نمادها و نشانه ها و دیگر پدیده های زندگانی اجتماعی، مادی و معنوی آن ملت، یعنی فرهنگ و ره آوردهای فرهنگی اش پیوند داشته و دین و آیین و باورهای فرازمینی نیز بر آنها سایه افکنده است.

البته اختلاف جوامع از نظر محیط جغرافیایی و فرهنگی، تاثیر چندانی در اصل این نیازمندی ها ندارد، فقط تعابیر ذهنی سازندگان این اشیای مفید به علت فرهنگ های گوناگون در شکل دادن به این نوع آثار تا حدودی موثر است و همین باعث تنوع در شکل ظاهری آنها می شود که بازتابی از موقعیت زمانی و مکانی خاص است و در این گستره فرش دستبافت به علت اهمیت اجتماعی و کاربردی اش جایگاه ویژه ای را در بازنمود این منابع و الهامات به خود اختصاص داده است. شاید اصلی ترین علت تنوع طرحهای فرش دستبافت ایران گونه گونی و تنوع منابع جغرافیایی، آیینی، اعتقادی، اجتماعی و... بوده است که خود را در قالب جلوه های متغیر و بیشمار طبیعت، باورهای اعتقادی و مذهبی (رسمی و غیر رسمی) و اندیشه های کهن و اسطوره ای، برای طراحان فرش هویتا می سازد و در نهایت هر یک از این الهامات، مینا و علت وجودی زیبایی شناسی و زیبایی آفرینی اقوام و ملت ها می شود. در این میان اکثر طرحهای فرش دستبافت ایران از نظر موضوعی، بازنمود جلوه های گوناگون طبیعت می باشند؛ این منبع الهام در زمانها و مکانهای مختلف گاه بصورت مستقل و گاه در معیت دیگر منابع الهامی در نقشه های فرش ایرانی

حضوری غالب و مستمرداشته اندکه در ادامه به بررسی جلوه های گوناگون طبیعت بر روی طرحهای فرش دستبافت ایران، می پردازم: طبیعت و فضا همیشه ذهن هنرمندان مختلف را مشغول داشته و در عین حال، بهترین آموزگار آنها بوده است طبیعت و اساطیر مربوط به آن، همواره در طول تاریخ هنر، استاد و راهنمای انسان بوده است و البته وجود عناصر طبیعی و نگاه خاص او به این مقوله در تمدن های کهن و صاحب فرهنگی دیرینه، بیشتر مشاهده می شود.

طبیعت به عنوان یکی از اصلی ترین و شاید مهم ترین منابع الهامی هنرمندان (در هر مکان و زمان) تاثیری غیر قابل انکار در شکل ها و شیوه های گوناگون هنر و نیز اندیشه های اهالی هنر داشته است؛ بصورتی که می توان ظهور و نیز تمایز بسیاری از این اندیشه ها و شیوه ها را در نوع ارتباط آنها با طبیعت جستجو نمود:

« رابطه طبیعت و هنر [...] یکی از موضوعات بسیار قدیمی است و سابقه آن به قدمت تفکر هنری تخمین زده می شود. طبیعت را اغلب نخستین الگوی هنر می پنداشند و هنر را تقليید و محاکات طبیعت. چگونگی ارتباط طبیعت و هنر و نحوه بازتاب طبیعت در هنر موجب شده است تا این رابطه معیار و ملکی برای طبقه بندی هنر و مکاتب و گونه های هنری محسوب گردد. جریانات هنری طبیعت پردازانه ، طبیعت گرایانه ، طبیعت گریزانه و طبیعت ستیرانه بخشی از جریانات مهم و اساسی در تاریخ هنر تلقی می گردد.»

همانگونه که اشاره شد ، طبیعت به عنوان اصلی ترین منبع الهام هنرمندان ، بازنمودی یکسان در هنر نداشته است؛ ادراک هنرمندان مختلف - که خود بر پایه اعتقادات (جهانبینی) ، شرایط محیطی ، نوع و چگونگی آموزش (مستقیم و غیر مستقیم) و... شکل گرفته است - از یک موضوع واحد (طبیعت) ، بازنمودهای متفاوتی ارائه می دهد که این تفاوت قبل از آنکه به شکل هنر و در بستر رسانه ای خاص ، متجلی گردد در ذهن هنرمند شکل می یابد:

« طبیعت بخشی از فضا ، در موقعیت جغرافیایی ، آب و هوایی و در ارتباط با ادراک هنرمند از فضاست که می تواند زیر اندیشه ها و تاثیرات آبینی و [...] در فضای ذهن هنرمند و « درون او » استحاله گشته و تغییر کند.»

کوماراسوامی در کتاب « استحاله طبیعت در هنر » به طور جامع به این موضوع پرداخته و اهمیت دیدگاه فلسفی و جهان بینی هنرمند را در نوع نگرش او به موضوع (طبیعت) متذکر شده است:

« رکن اصلی همه هنرهای بصری ، نگاه و مشاهده است؛ نگاه به اطراف و مشاهده کلیات و اجزاء و مواد خام هنرها ، همواره از همین مشاهده تامین می گردد. لیکن همه این مواد در درون هنرمند استحاله می شود و در اثری که او تولید می کند و چهی « هنری » می یابد. اینجاست که بحث دیدگاه فلسفی یا جهان بینی هنرمند به میان می آید؛ چرا که مسیری که مواد خام یا « طبیعت خارج از عالم هنرمند » طی می کند ، تا نهایت در قالب اثیر هنری بروز یابد ، را همین جهان بینی یا نگاه فلسفی تعیین می کند. »

وی نوع و شدت این استحاله و دگرگونی را در سرزمین ها شرقی و بطور اخص در هنرهای سنتی آنها ، بسیار بارزتر و دارای ارزش محتوایی بیشتری می بیند؛ بطوریکه شاخص ترین تمایز هنر شرق و غرب را همین مساله عنوان کرده و بارها به این موضوع اشاره داشته که طبیعت در هنرهای شرقی ، مفهومی متفاوت از آچه در واژگان غرب (و جهان مدن متأثر از آن) رایج است؛ وی معتقد است که:

طبیعت به عنوان اصلی ترین منبع الهام در هنر ، بازنمودی متنوع و در عین حال متفاوت ، در طرحهای فرش دستبافت ایران داشته است .

متعارف در جستجوی علل رازآمیز پدیده‌ها با دیدی فراواقعی و مأواه زمینی دست به آفرینش نمادهایی می‌زند که با دیدگاه شهودی او اعم از اسطوره‌ای و دینی متناظر است گستره و تنوع این دگرگونی و تحرید گرایی (در قالب هنر)، به عوامل درونی و بیرونی بسیار وابسته است. که عوامل درونی شامل باورها، اندیشه‌ها و اعتقادات مرتبط با هنرمند است و عوامل بیرونی شامل شرایط محیطی، اهداف کاربردی، محدودیت‌های تکنیکی، قواعد حاکم بر رسانه هنری... می‌باشد؛ در ادامه این مقاله به بررسی اهمیت طبیعت به عنوان یکی از اصلی ترین منابع الهام در طرحهای فرش دستبافت می‌پردازیم و اصول و قواعد حاکم بر استحالة و بازنمود آن را در طرحهای فرش دستبافت ایران، مورد بررسی قرار می‌دهیم. کوماراسومی در تبیین چگونگی بازنمود طبیعت در هنرهای سنتی، میان تعریف فرم و شکل تمايز قابل می‌شود. وی فرم را ساختاری تحریدی معرفی می‌کند که ظواهر گوناگون یک «نوع» با آن ارتباط دارد. به عنوان مثال، فرم یک درخت، آن بنیاد انتزاعی ای است که اشکال کثیر درختان از آن نشات می‌گیرد. بر این اساس هنرمند شرقی، مقلد فرم است نه مقلد صورت.

۳- طبیعت و فرش دستبافت: اگر به انواع طبقه بندی‌ها و عنوانی اختصاص داده شده به طرحهای فرش ایران نسبت داده شده نگاهی دقیق تر بیاندازیم، اکثر آنها را برگرفته از طبیعت پیرامون می‌یابیم.

تقسیم بندی ۱۹ گانه شرکت سهامی فرش ایران: از عنوانی اصلی این تقسیم بندی، ۱۱ عنوان بطور مستقیم از طبیعت الهام گرفته شده است (شاه عباسی، اسلیمی، افسان، شکارگاهی، بته ای، درختی، گل فرنگ، باگی خشتنی، گلستانی، بندی و ماهی)، و چهار طرح دیگر نیز (ترکمن، هندسی، ایلیاتی و اقتیاسی) برخلاف عنوان آنها، حاوی عناصر اجزایی کاملاً طبیعی می‌باشند.

تقسیم بندی سیسیل ادواردز: سیسیل ادواردز در سال ۱۹۴۸ در کتاب «قالی ایران»، طرحهای فرش ایران را در ۹ گروه جای می‌دهد که عبارت بودند از: هراتی، کاج، لچک و ترنج، مینا خانی، شاه عباسی، بیدمجنون، خرچنگی، گل حنایی و جوشقانی.

وی همچنین در تعریف طرحها به خاستگاه آنها اشاره کرد و آنها را بر اساس خاستگاه طبیعی یشان طبقه بندی می‌نماید:

طرح کاج و بیدمجنون برگرفته از نقش درخت طرح گل حنایی و جوشقانی، گل حنایی و گیاه طرح هراتی منقش به نقش حیوان (ماهی)

طرح خرچنگی با شباهت به حیوان

طرح شاه عباسی و مینا خانی برگرفته از نقوش ختایی و اسلیمی

اهمیت و نحوه حضور عناصر مرتبط با طبیعت در طرحهای فرش ایران ایران به گونه‌ای است که برخی از محققین الهام از طبیعت یا غیر آن را به عنوان معیار و ملاکی برای شناسایی و

«هنگامی که نگاهی گذرا به هنرهای مشرق زمین می‌افکنیم آن‌ها را کاملاً با هنرهایی که در غرب رایج‌اند، متفاوت می‌یابیم. این تفاوت، تفاوت موضوعی نیست و به ظواهر مختلف اشیاء، دست ساخته‌ها و چهره‌های اقوام گوناگون ارتباطی ندارد. ظاهراً گوناگون طبیعت [...] - به مثابه یک پدیده، نه به عنوان یک تیره خاص در میان تیره‌های مختلف نوع بشر - در هنرهای شرقی جلوه‌های متفاوتی می‌یابند. این تفاوت ظاهری نتیجه تفاوت موجود در بنیان‌های فکری و جهان‌بینی‌ها است؛ به سخن دیگر، این ظواهر مختلف از بواطن مغایر برخاسته‌اند.»

اگر قصد آن داشته باشیم تا به اهداف و شیوه این استحالة، بوبیه در هنرهای سنتی مشرق زمین بی‌بریم باید آن را در ارتباط کار هنرمند با خلقت صانع اصلی جستجو کنیم:

«وقتی از طبیعت سخن می‌گوییم منظور طبیعت آفرینش است؛ آفرینش خداوند، نه محیط قالب ریزی شده اطراف ما. در همه سنن به شباهت انسان با صنعتگران الهی تاکید شده است؛ چرا که این هر دو سازندگانی هستند که مصنوعات خود را با «هنر» یا «کلمه‌ای که در اندیشه شکل گرفته» می‌سازند.»

به سخن دیگر، هنرمند سنتی مشرق زمین، در پس ظواهر متنوع و هزاررنگ طبیعت بدنبال جوهره وجودی آن است تا خلقت خود را با خلقت خالق واحد همسو سازد؛ از این رو می‌توان یک هدف را برای این استحالة و دگرگونی فرمی و مفهومی در نظر داشت که خود را با شباهت‌های بسیار متنوع و گستره نمایان می‌سازد:

«بنا بر دیدگاه شرقی، هنر حقیقی، هنری است با بیانی نمادین و سرشار از معنی؛ نمایش چیزهایی است که تنها با عقل به رویت در می‌آیند [...]، چرا که هنر [سنتی مشرق زمین] می‌خواهد به ما بگوید که آن چیزهایی که نمی‌بینیم، اگر قادر به دیدن آنها باشیم، چه هیئتی خواهد داشت.»

بنابراین: «این وظیفه هنر است که آن حقیقت اصلی را به چنگ آورد، به آنچه ناشنیدنی است، آوا بخشد، کلام نخستین را به صراحت بیان کند، نگاره و سیمای ازلی را دوباره به تصویر بکشد که اگر چنین نباشد هنر نیست.»

انسان هنرمند با هدف فهم و تبیین پدیده‌ها و کشف حقایق پنهان امور، اشیاء و واقعیت‌ها؛ به مدد قوه خیال و سیر و گذاری معنوی به شهود حقایق پنهان و صور مثالی پدیده‌ها نایل می‌آید و می‌کوشد آنها را به غالب درآورده، صورت بخشید. ولی از آنجا که ظرف واقعیت پردازی گنجایش لازم را برای بیان چنین حقیقتی ندارد به نمادگرایی پرداخته، می‌کوشد از این طریق، کل را درون جزئی پرمعنا ظاهر سازد. در اینجاست که تحرید گرایی پا به میان می‌نهد و از طریق حذف ویژگی‌ها، به نمادها کیفیتی فرازمانی و فرامکانی می‌دهد و هنرمند در قالب صورتی زیبا آن را به اثری هنری بدل می‌سازد. بدین ترتیب هنرمند با گذر از ظواهر منطقی و واقعیت

شاید در هیچ کجای دنیا مانند ایران قواعد و اصول منضبط و گاه‌ها سخت گیرانه، برای چیدمان و سامان بندی موضوعات در قالب طرحهای فرش وجود نداشته باشد. بر این اساس تمامی الهامات طبیعی برای حضورشان در طرحهای فرش دستبافت ایران می‌باشد خود را لحظ فرمی، موضوعی و محتوایی با این قواعد، هماهنگ و همسو نمایند. نکته با اهمیت اینکه این قواعد در طرحهایی که ظاهرًا برخورد آزادانه تر و سهل‌گیرانه تری را با موضوعات دارند نیز قابل مشاهده و تشخیص می‌باشد.

دکتر دریابی در کتاب ارزشمند خود «زیبایی شناسی در فرش دستبافت ایران»، مجموعه‌ای از اصول و قواعد حاکم بر طراحی و نقش پردازی فرش ایران را در اختیار ما می‌گذارد، که مهمترین آنها به شرح زیر می‌باشد که

- ساختار چند لایه نقوش
- رعایت موارد مربوط به طریقه ترسیم اجزاء طرح نسبت به یکدیگر

- استفاده از هندسه و تقسیمات ریاضی در نقش سازی

- قاعده تکرار، انتقال و انعکاس

- رعایت ترکیب بندی و قواعد بصری بوسیله ایجاد تعادل، تقارن، تناسب و توازن

- وجود نسبت‌های طلایی بین اجزاء طرح و نقش

- قاعده بهترین فضاسازی در ابعاد و قالب

- تفکیک سطوح مختلف طرح از همدیگر

- تعادل خصوصیات شکل با دریافت‌های معنوی ذهنیت طراح

- تقدم و تاخر دیداری نقوش نسبت به یکدیگر

- حضور عنصر غالب در نقش فرش

- قاعده پرهیز از فضای نازبیا

- روابط و نسبت‌های میان حاشیه و متن

یکی از اصلی ترین شاخصه‌های طرحهای فرش دستبافت ایران حضور اکثر این اصول و قواعد به شکل‌ها و سبک‌های متنوع در طرحهای مناطق مختلف فرش بافی می‌باشد. نقوش الهام گرفته شده از طبیعت با توجه به ذهنیت، اندیشه‌ها و باورهای خالقش، خود را لحظ فرمی با این قواعد تطبیق داده و بر متن فرش دستبافت ایرانی آرام می‌گیرد. به سخنی دیگر طبیعت در ذهن و اندیشه هنرمندان ایرانی استحاله گشته و مطابق با اصول و قواعدی خاص به تصویر در می‌آید.

بنابراین در مناطق مختلف فرشبافی ایران (شهری، روستایی و عشایری) هر یک با اندیشه، باورها و اعتقادات خود که در نهایت نوع نگاه آنها به طبیعت را شکل می‌دهد، توانسته اند طبیعت استحاله شده در ذهن‌شان را با کمک این اصول و قواعد سختگیرانه و در عین حال متنوع، در قالب طرحهای فرش عرضه نمایند. ماحصل کلام اینکه، قواعد و اصول فرمی حاکم بر طرحهای فرش دستبافت ایران اصولی همسو با نگرش و نحوه استحاله طبیعت در ذهن خالقان آن می‌باشد و اگر شکل گیری این قواعد را بر پایه همان نگرش و استحاله بدانیم سخنی گزار نگفته ایم زیرا که جوهره آفرینش طبیعت بر اساس انصباطی زیبا و پر محتواست؛ همچنان که نگرش به

طبقه بندی طرحهای فرش ایران داشته‌اند:

«اقای دانشگر این طرحها را به دو بخش و هشت گروه اصلی تقسیم بندی کرده‌اند. دو بخشی که شامل طرح‌هایی است که منحصر از طبیعت الهام گرفته اند و طرحهایی که با توجه به نقش و نقش مایه، محل طراحی و بافت، نام ایل و قبیله و اقوام و افراد، نقش ابنيه و آثار تاریخی یا دینی و مذهبی نامگذاری شده‌اند.

بنابراین مشاهده می‌گردد که در انواع گوناگون طبقه بندی‌های موضوعی که از طرحهای فرش دستبافت ایران صورت گرفته، طبیعت و اجزای مرتبط به آن به عنوان یکی از اصلی ترین موضوعات الهامی در نظر گرفته شده است. اما همانگونه که در مورد شیوه بازنمود طبیعت در هنرهای سنتی مشرق زمین اشاره شد، در بیشتر موارد حضور این عناصر طبیعی در هنر، صرفاً بازنمود فرمی طبیعت و اجزای آن نمی‌باشد و اندیشه‌های دیگری نیز بر این بازنمود ها تاثیر گذار می‌باشد؛ که در نتیجه آن، دگرگونی فرمی و محتوایی طبیعت در طرحهای فرش ایران پدیدار می‌شود:

«آنچه مسلم است، در آغازه‌های آفرینش نقش‌ها و نمادهای فرش و فرشینه‌های ایرانی، تنها عناصر طبیعی و طبیعت پیرامونی هنرمندان الهام بخش آنان نبوده است، بلکه باورهایی که سده‌ها و هزاره‌ها سینه به سینه و حتی از فراسوی قشر زمان به نسل‌های پسین فراگذری شده‌اند، اندیشش مایه‌های نقش آفرینان و فرش بافان بوده است»
اکثر طرحهای فرش دستبافت ایران، همواره فاصله خود را با ظواهر طبیعت حفظ می‌کنند، یعنی این طرحها هدفی غیر از تقلید (ظواهر) طبیعت را دنبال می‌کرده و این مساله در مناطق روستایی و عشایری ایران رایج تر است زیرا همانگونه که اشاره شد، هدف در هنرهای سنتی مشرق زمین بازنمود جوهره طبیعت بوده و راه یافتن به جوهره طبیعت زمانی میسر می‌گردد که هنرمند از مرتبه مشاهده به مرتبه تجربه وارد گردد. اگر کسی طبیعت را تجربه کند، با آن یگانه می‌شود و آنگاه نقل قول هنری او دیگر نقل قول یک ناظر نخواهد بود بلکه به تجربه عینی یک شاهد بدل خواهد گشت. در توصیف طرحهای فرش دستبافت هنگامی که از الهام و بازنمود طبیعت سخن می‌گوییم منظور قابلیت تقلید عکاسانه از طبیعت و انعکاس آن در این طرحها نیست، بلکه مقصود، تقلید از طبیعتی است که فرد هنرمند (طرح یا بافنده) آن را تجربه می‌کند و بالآخره آن تجربه را در قالب فرش دستبافت رائه می‌دهد.

در این مسیر کوشش طراح یا بافنده، بیشتر معطوف نمایش یک «نوع Type» بوده نه یک منظره یا جزئی خاص از طبیعت. به سخن دیگر آن صورت مثالی یا صورت نوعی اجزای طبیعت - که متنضم جایگاه، وظیفه و نقش آن در نظام آفرینش است - در کانون توجه هنرمند سنتی می‌باشد.

۴- بررسی چگونگی بازنمود الهامات طبیعی در طرحهای فرش ایران: پس از شناسایی طبیعت به عنوان یکی از اصلی ترین منابع الهام فرش ایران و نیز استحاله و دگرگونی ظواهر این طبیعت در ذهن و اندیشه هنرمندان سنتی شرق، به بررسی قواعد و مقررات مرتبط با چگونگی انعکاس این طبیعت استحاله شده در قالب طرحهای فرش دستبافت می‌پردازیم.

طبیعت و استحاله آن و در نهایت بازنمود تمامی اجزای خرد و کلان آن در نقشه فرش با اصول و معیارهای زیبایی شناسی (شرقی) منافاتی نداشته و بصورت متنوع ، منضبط ، زیبا و همسو با معیارهای نقشه فرش ایرانی تصویر شده است:

در طبیعت سازی ایرانی ، هنرمند می کوشد همه عناصر ترکیب گر اثر را ، از خردترین تا بزرگترین آنها ، با یک ارزش زیبایشانه نشان دهد؛ زیرا برای او « زیبایی » که صفتی از صفات خداوند و « زیبا » نامی از نامهای نیکوی خداوند است ، بیش از هر چیز اهمیت دارد. طبیعت در نظرگاه هنرمند ایرانی ، سرشار از آیات و نشانه های خداوندی است و به دلیل این «شاکله» همه چیز زیبا و دل انگیز است و همین غایت هنرمند ایرانی است که در منظر او ، اثر هنری باید «زیبا» باشد. «

این اصول و قواعد حتی در طرحهای عشایری ایران نیز به وضوح قابل مشاهده است. آقای سیروس پرهام در توصیف نقوش اشکالی (از گروه طرحهای رایج در دستبافت‌های ایل قشقایی) که ظاهراً بی نظم ترین گروه از طرحهای عشایری آن منطقه می باشند، به این مهم اشاره کرده اند:

بسبب همین لایتناهی بودن دامنه خیال پردازی است که در طراحی و در رنگ آمیزی قالی اشکالی، اثری از احتیاط و ملاحظه و محافظه کاری نیست و همه چیز بر محور آزادگی و بی پرواپی تکاپوی جسارت آمیز خیال می چرخد. با این همه در نمونه های بر جسته سبک اشکالی هرگز کار به بی بند و باری و هرج و مرچ و آشفتگی ناهنجار نمی کشد ، چرا که تناسب و توازن خطوط و نگاره ها و هماهنگی و همخوانی رنگها رعایت می شود. با دقت و شکیبایی و گاه تا حد وسوسان نتیجه گیری:

طبیعت به عنوان اصلی ترین منبع الهام در هنر ، بازنمودی متنوع و در عین حال متفاوت ، در طرحهای فرش دستبافت ایران داشته است. بخشی از این تفاوت بازنمودی ، نشات گرفته از سنت های هنری مشرق زمین می باشد که بر طبق آن الگوهای الهامات برگرفته از طبیعت در ذهن و اندیشه هنرمند دگرگون شده و جوهره باطنی خود را در قالب هنر (ستنی) نمایان می سازد. بخشی دیگر نیز مرتبط با اصول و قواعد منضبط و سختگیرانه حاکم بر طراحی فرش دستبافت ایران می باشد که بر اساس آن نقوش الهام گرفته شده از طبیعت با توجه به ذهنیات ، اندیشه ها و باورهای خالقش ، خود را از لحاظ فرمی با این اصول مطابقت داده و بر متن فرش دستبافت ایرانی آرام می گیرد. از دیگر موارد معنکس شده در طرحهای فرش دستبافت ایران ، ارتباط میان طبیعت و باورهای اقوام می باشد؛ استفاده نمادین از عناصر طبیعی و معنای جدید بخشیدن به آنها ، فصل مشترک میان الهامات اعتقادی و طبیعی می باشد. به زبانی دیگر، این شیوه بازنمودی را هم می توان اندیشه هایی دانست که بر استحاله طبیعت بازنمودی را هم تأثیر داشته اند و هم آنها را به شکل طبیعتی نظاره کرد که توسط این اندیشه ها استحاله شده است.

دانشجویان باید از فکر کارهای اداری و پشت میز نشین بیرون بیایند و تولید کننده کار شوند.

مصاحبه‌ای با دکتر بصام صورت گرفت که به شرح زیر است:
گه: کتاب (۹۶ سال دانش مکتب) مناسب چه گروهی است؟!

اول دانشجویانی که تصمیم به گرفتن پایان نامه دارند، ضعفی که در اینجا دیده شده، اساتید و دانشجویان برای انتخواب موضوع دچار مشکل می‌شوند که چه موضوعاتی کار شده و چه موضوعاتی کار نشده است. دوم برای داوران مجلات و پایان نامه‌ها. اینها هم خبر نداشتند به صورت دقیق چه موضوعی کار شده و گاه‌ها بدون این که بدانند، موضوع مقاله‌ای تایید می‌شود. که قبل از کار شده است. همانطور که در کتاب هم می‌بینید مقاله‌هایی شبیه به هم کار شده و یا چکیده‌ای یکسان دارند. که نشان از بی‌خبری داور دارد. سوم برای دانشنامه‌فرش برای جمع آوری مقالات کار آنها را آسانتر می‌کند.

گه: مقالاتی که بعد از چاپ کتاب، چاپ خواهند شد چه؟ در واقع در همین کتاب تعدادی مقاله است که از قلم افتاده و این یک مشکل تعدادی هم که بعد چاپ شد که اینها دسترسی بهشان آسان است چونکه در یک سری پایگاه‌های رسمی قرار گرفته‌اند، ولی در واقع بهتر است یکجا شوند.

گه: فکری برای این حل این مسأله کرده‌اید؟ با سال آینده ۴ سال به این ۹۶ سال اضافه خواهد شد و یک کتاب با عنوان ۱۰۰ سال دانش مکتب چاپ خواهیم کرد که هم مقالات از قلم افتاده چاپ شوند و هم مقالات این ۴ سال اخیر. فکر بهتر هم این که با همکاری دکتر کارگر، پایگاهی طراحی شود که هم مرتب به روز شود و هم دسترسی آسان باشد و هم این که هزینه کمترداشته باشد، چرا که در زمینه فرش واقعاً نیاز به این پایگاه احساس می‌شود.

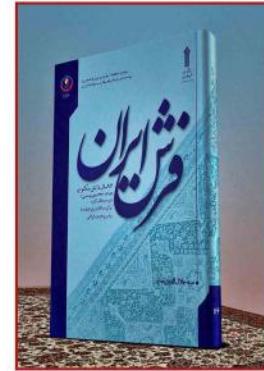
گه: توصیه‌ای برای دانشجویان این رشته دارید؟ با شناختی که از دانشجویان دارم اغلب نامیدی ناشی از بیکاری دارند. طی آماری که گرفته شده اولین رشته‌هایی که تعداد بیکارانش زیاد است IT، معماری و هنر است.

که البته در هنر فرش جایگاه بهتری دارد چرا که نسبت به یک تابلو نقاشی خریداران فرش دستباف بیشترند و فرش به فروش می‌رود و فرش بن بست ندارد.

با این حال دانشجویان باید به دنبال کارآفرینی باشند. فرش استعداد دارد، دانشجویان باید از فکر کارهای اداری و پشت میز نشین بیرون بیایند و تولید کننده کار شوند.

گه: و اما سخن پایانی:

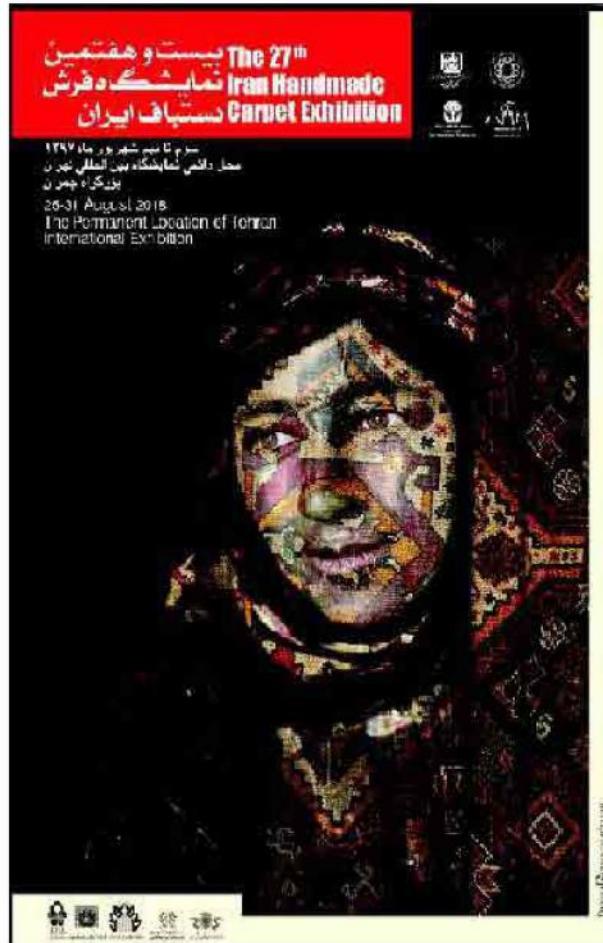
انجمن علمی خوب است که یک سری خلاصه‌های علمی را پر کند. مثلاً در بعضی موارد آموزشی فرش، جای یک سری آموزش خالی است. بهتر شما این آموزش‌ها را در برنامه خود قرار دهید البته به شرطی که بتوانید اکثر دانشجویان این رشته را جذب کنید.

دکتر سید جلال الدین بصام :

سوابق پژوهشی ایشان با سمت مجری معاونت علمی فناوری ریاست جمهوری، مجری مرکز تحقیقات فرش دستباف، مجری مرکز تحقیقات مهندسی جنگ جهاد سازندگی، مجری وزارت کشور، همکاری با سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی و مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی بوده و همچنین ریاست مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی، رئیس گروه صنایع دستی تبدیلی و تکمیلی مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی، معاون برنامه ریزی دفتر برنامه و بودجه و تشکیلات سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی، رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل شرکت سهامی فرش ایران، معاون آموزش و دانشجویی مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی جهاد کشاورزی، معاون نظارت و سنجش دانشگاه جامع علمی کاربردی، مدیر گروه فرش دستباف و نساجی، سرپرست معاونت پژوهشی مرکز تحقیقات فرش دستباف، مسؤول واحد نساجی مرکز تحقیقات مهندسی جهاد سازندگی، مسؤول واحد شوراهای وزارت کشور و مسؤولیت در رده‌های مختلف در انجمن اسلامی دانشگاه صنعتی امیر کبیر، کمیته انقلاب اسلامی، سپاه پاسداران، دفتر مرکزی جهاد سازندگی استان ایلام و هرمزگان از سوابق اجرایی دکتر بصام می‌باشد.

نگاهی به پوستر بیست و هفتمین نمایشگاه فرش دستباف

لخته‌فرش

تغییر و دگرگونی در پوستر این رویداد گرفته شد و «بیژن جناب» بخت خود را در این زمینه آزمود.

شایان ذکر است پیشتر و در دوره‌های گذشته این رویداد (تا پیش از دوره بیست و سوم)، برای طراحی پوستر از توان نامداران گرافیک استفاده نمی‌شد و شاید از همین رو بود که انتقادهای زیادی به پوسترهای نمایشگاه فرش مطرح بود.

بر این پایه مرکز ملی فرش ایران مصمم شد تا از بیست و سومین دوره این نمایشگاه از توان و دانش یکی از بزرگان این حوزه بهره برد و برای تثیت آن در ذهن مخاطبان از تغییرات مکرر نیز پرهیز شود. در نتیجه قالبی ثابت طرح ریزی شد و در چهار دوره اخیر نمایشگاه، صرفاً فرش مندرج در پوستر تغییر می‌یافتد.

برای دوره بیست و هفتم از نمایشگاه سالانه فرش دستباف ایران طرحی نو و طراحی نو در دستور کار قرار گرفت که اکنون ارائه شده است. گفتنتی است بیست و هفتمین نمایشگاه فرش دستباف تهران از سوم تا نهم شهریورماه ۹۷ در محل دائمی نمایشگاه‌های بین‌المللی تهران برگزار شد.

... مرکز ملی فرش ایران مصمم شد تا از بیست و سومین دوره این نمایشگاه از توان و دانش یکی از بزرگان این حوزه بهره برد و شود ...

به گزارش روابط عمومی مرکز ملی فرش ایران این پوستر را «بیژن جناب» طراح گرافیک ایرانی و از مؤسسان انجمن صنفی طراحان گرافیک ایران طراحی و اجرا کرده است. بر اساس این گزارش، پس از ۴ سال حفظ الگویی ثابت برای نمایشگاه سالانه فرش دستباف ایران در قالب طرحی که از

پیام دکتر کارگر رئیس اسبق مرکز ملی فرش ایران در آغاز سال ۹۷

دادن سهم شایسته به فرش در طرح حمایت از
اشتغال پایدار با استفاده از منابع صندوق توسعه
ملی هم فرصت مناسب دیگری برای فعالان فرش
در سال تازه پدید می آورد.

دکتر حمید کارگر در ابتدای سال ۱۳۹۷ در نوشتاری پیام
شادباش نوروزی خود را به جامعه فرش دستباف ایران تقدیم
کرد.

به گزارش روابط عمومی مرکز ملی فرش ایران؛ متن این
نوشتار بدین شرح است : باز هم بانگ نوروز پیام بیدارباش و
زیستنی تازه و دوباره را پیشکش طبیعت و آدمیان کرده است.
بازی جذاب و دلفریب دگرگونی فصل ها بهانه تحول، بهبود و
نوشدن پندار و گفتار و کردار ما می شود و فرش چشم نوازی
از جلوه گری خدا روی زمین، با طرحی بدیع و نقشی دربا به
نوازش چشمان ما می پردازد.

چه نیکوست که در چینی مجلای نقش پرداز هنرمند گیتی
را فراخوانیم تا سال تازه را برای فرش دستباف ایران و همه
کنشگران آن سرشار از بهروزی و توفیق گردازد.

جامعه فرش دستباف ایران در سالی که گذشت نیز همچون
سالیان پیشین افت و خیزهای فراوانی را آزمودند. سختی ها و
دشواری های بسیاری را از سر گذرانند و کامیابی های
پرشماری را نیز به دست آورده‌اند. بی اغراق باید گفت که تنگانها
و مشکلات کم نبودند. تولید و تجارت فرش دستباف ایران نیز
متاثر شرایط عمومی اقتصاد کشور با دشواری هایی از جنس
رکود و کم رونقی بازار و آسان نبودن تجارت رو به رو بود. هم

بی مهری و کم توجهی سازمان برنامه و بودجه کشور به
حوزه فرش دستباف و تخصیص و تامین منابع در این بخش نیز
مشهود و کم سابقه بود تا جایی که کمترین حمایت های دولتی
در این حوزه را نیز ناممکن می ساخت. در بخش تولید، هم
قالیبافان و دیگر کنشگران فرش از کمترین و ابتدایی ترین
خواسته قانونی خود یعنی بیمه قالیبافان بهره ای اندک داشتند
و هم پشتیبانان تولید از تسهیلات و منابع بانکی کمترین سهم
را دریافت کردند.

با آنکه سال به تولید و اشتغال نامگذاری شده بود، و با آنکه
فرش دستباف به عنوان تولیدی ملی و اشتغالزا می توانست
عنایت ویژه دولتمردان را معطوف به خود کند، به علل عدیده
ای که مجال طرح آن اینجا نیست- فرش دستباف نه تنها در
مرکز توجهات نبود که بسیاری از شعارها و وعده ها نیز مجال
تحقیق نیافتد.

با همه دشواری ها - و گاه ناکامی ها- اما امیدواری ها و
خبرهای خوب نیز کم نبودند. رشد صادرات فرش دستباف که
پس از چند سال باز هم به مرز ۴۰۰ میلیون دلاری نزدیک شد
و رشدی قابل توجه - و نه راضی کننده- یافت از این جمله بود.
افزوده شدن فرش دستباف به طرح حمایت از هنرمندان و
استاد کاران صنایع دستی و تبدیل شدن آن به قانون نیز خبری
خوش بود که پیگیری اجرای آن می تواند به سود این هنر-
صنعت و فعالان آن باشد.

نیز برای نمونه، دادن سهم شایسته به فرش در طرح حمایت
از اشتغال پایدار با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی هم
فرصت مناسب دیگری برای فعالان فرش در سال تازه پدید می
اورد.

مرکز ملی فرش ایران نیز در سالی که گذشت کوشید تا با
همراهی فعالان و دلسوزان این هنر- صنعت گام هایی هرچند
کوچک در برابر وسعت و عظمت فرش ایرانی و اصحابش بردارد
و برگزاری بیست و ششمین نمایشگاه فرش دستباف ایران با
حال و هوایی بهتر از پیش، دوازدهمین المپیاد فرش ایران،
اجرای دوره های آموزشی متعدد در سطح کشور با کاستن از
کمیت و افزودن بر کیفیت نسبت به دوره های پیشین، انجام یا
حمایت از طرح های پژوهشی و مطالعاتی متعدد، انتشار یا
حمایت از نشر کتب متعدد در حوزه فرش، ورود به حوزه ای
متفاوت از فعالیت های تبلیغی و نمایشگاهی از جمله برپایی
پاویون فرش ایران در نمایشگاه مبلمان و دکوراسیون کلن
آلمان، تیزرسازی و خوراک دهی تصویری به شبکه های
اجتماعی،... در همین راستا به انجام رسیده است .

حال در آغاز سالی تازه، دگرگون کننده دلها و دیده ها و
تدبیر کننده روز و شب را فرا می خوانیم تا بهترین حال را برای
همه ایرانیان به ویژه کنشگران و دلسوزان عرصه فرش دستباف
پدید آورد و امید که در سال نو با تلاش پیگیر و پردازنه همه
ما، این هنر- صنعت راه بهبود را آن چنان که شایسته نام بلند
ایران است بپیماید.

باشد که این حمایت از شعار فراتر رود و رنگ واقعیت به خود گیرد.

امید که درسال پیش رو فرش ایرانی بیش از پیش به شاخصه های ارزشمندش در جای جای دنیا آوازه یابد، هنرمندانش بیش از گذشته قدر بینند و بر صدر نشینند، تولیدکنندگانش کم دغدغه تر از ایام پسین خلق اثر کنند، بازرگانانش سهل تر از پیش ارزآوری این دستبافت های گرانایه را به رخ بکشند، دانشجویان و پژوهشگرانش استوارتر از قبل رویکرد علمی در این حوزه را پی بگیرند و... و شهروندان ایرانی بیش از پیش امکان یابند که بر این دستبافت های ایرانی گام نهند . ایدون باد.

دکتر حمید کارگر

پیگیری اجرای قانون حمایت از هنرمندان صنایع دستی و فرش

۴۰/۲۸۸۱۶۴
تاریخ: ۱۳۹۷/۰۷/۲۸

جمهوری اسلامی ایران
وزارت صنعت، معدن و تجارت

جناب آقای مهندس علی اصغر منسان

معاون هنرمند رئیس جمهور و رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری

موضوع: معرفی

باسلام

با عنایت به ابلاغ قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶ و در راستای اجرایی شدن تکالیف مشترک مندرج در مواد «۸»، «۱۴» و «۱۵» قانون یادشده و سایر هماهنگی‌های لازم، بدین وسیله رئیس مرکز ملی فرش ایران به نمایندگی معرفی می‌شوند.

محمد شعبتمداری

... وزیر صنعت، معدن و تجارت رئیس مرکز ملی فرش ایران را به عنوان نماینده معرفی کرد ...

مرکز ملی فرش ایران نماینده وزارت صنعت، معدن و تجارت در پیگیری قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی و فرش دستباف شد.

به گزارش روابط عمومی مرکز ملی فرش ایران؛ با ابلاغ قانون حمایت از هنرمندان، استادکاران و فعالان صنایع دستی توسط رئیس جمهور، وزیر صنعت، معدن و تجارت مرکز ملی فرش ایران را برای اجرایی شدن تکالیف مشترک این قانون معرفی کرد.

براساس این گزارش؛ وزیر صنعت، معدن و تجارت طی نامه ای به معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، رئیس مرکز ملی فرش ایران را به عنوان نماینده این وزارتخانه برای اجرایی شدن تکالیف مشترک مندرج در مواد «۸»، «۱۴» و «۱۵» قانون یادشده و سایر هماهنگی‌ها معرفی کرد.

گفتنی است با پیگیری‌های مستمر وزارت صنعت، معدن و تجارت (مرکز ملی فرش ایران)، در بندهای متعددی از این طرح که به قانون تبدیل شد، به فرش دستباف نیز توجه شده است و برای اجرایی شدن آن باید آینین نامه ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ، توسط دو نهاد «سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری» و «وزارت صنعت، معدن و تجارت» تهیه و سپس به تصویب هیأت وزیران برسد.

.. شاخ های قوسی شکل بز کوهی میتواند باعث بارش باران شود ..

خدایان بودند هریک از اقوام باستانی، بز را مظہر یکی از عناصر مفید طبیعت در نظر میگرفتند مثلاً در لرستان سمبل خورشید و گاهی باران بود، چرا که در آن زمان ماه را مرتبط با باران و خورشید را مرتبط با گرما و خشکی میدانستند.

همچنین بین هلال ماه و منحنی شاخ بز کوهی رابطه ای وجود داشت به همین علت بود که اعتقاد داشتند شاخ های قوسی شکل بز کوهی میتواند باعث بارش باران شود، گاه نیز این جانور مظہر خدای باران یا فرشته باران بود.

این حیوان قوی از دیرباز مرکز قدرت به شمار می رفت و همواره حیوان جلوبار رمه بوده است به همین جهت مانوس و مهم به شمار می رفته است. عموماً پس از فرمانروایی خورشید چندپر که اصطلاحاً لوتوس گویند در بین شاخهای این حیوان بر سفالینه ها رسم شده است.

هریک از اقوام باستانی، بز را مظہر یکی از عناصر مفید طب، در شوش و عیلام باستان، بز کوهی سمبلی از کامیابی و نیز خدای زندگانی گیاهی بود. در بین النهرين بز به عنوان مظہری از خوی حیوانی خدای بزرگ برشمرده میشد. خدای بزرگ در نقش خدای گیاهان ظاهر شد، در حالی که شاخه درختی به شکل T در دست داشت و بزی کوهی در حال خوردن برگهای آن بود.

بز در آیین زرتشت، جنبه رب النوعی مبتنی بر اسطوره اش، کمنگ شد و جایگاه خود را به کاربردی تربیتی داد. بز در سلسه های پادشاهی قدرت و ابزاری برای آن در سرتاسر نظام پادشاهی بوده و سبک واقع گرایی در دوره تاریخی حاکم بوده است. نمونه های زیادی از تصاویر و نقوش بز کوهی را می توان در آثار هنری و تاریخی هخامنشی مشاهده کرد. در زمان هخامنشی حقیقت سازی در تجسم حیوانات باعث شده آنها شاهکارهایی ایجاد کنند و این مهارت در حیوان سازی در روی نقوش بر جسته وابسته به اینه هخامنشی مشاهده شده است.

بررسی نقش مایه " بزکوهی "

نوشته مرضیه صلح طلب
دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر

نقش بز کوهی نماد ایران باستان بوده و با مضمون آب خواهی، زایندگی، فراوانی نعمت و محافظت در ارتباط است و تعییری از یک فرشته نجات است که در موقع سختی ها از آن کمک خواسته میشود. چهار پایان شاخدار، عمدتاً بزکوهی و قوچ، از دورانهای پیش از تاریخ در ایران و بین النهرين مظہر پدیده های اقلیمی و جوی بوده اند.

بر اساس یکی از داستانهای اساطیری ایران نخستین انسان روی زمین کیومرث بوده است که حدود چهل سال بر روی زمین زندگی کرد و سپس با اهربیمن زشتی ها در افتاد و به دست اهربیمن کشته شد. در این مبارزه دو قطره خون کیومرث بر زمین می چکد و از آن یک بوته ریواسدو شاخه می رویداین دوشاخه ریواس در هم میبیچد و از یک شاخه ان پسر زیبای جوانی مشی و شاخه دیگر آن دختر زیبایی به نام مشیانه متولد میشود و چون آنها غذا خوردن را نمی دانستند خداوند فرشته ایی را به شکل یک بز کوهی سفید رنگ میفرستد تا مشی و مشیانه را شیر دهد. این بز کوهی تا زمانی که ان دو غذا خوردن را بیاموزند به آنها شیر میدهد تا اینکه آنها پس از گذشت سالیان بزرگ میشوند و در روز سیزدهم فوروردین ماه با هم ازدواج میکنند. از این منظر به باور ایران باستان، بز کوهی مظہر فرشته ایی است که خداوند برای نجات و بقا و ادامه حیات نسل بشر فرستاده است، بنابراین نمادی از زندگی است. تا پیش از معمول شدن سال خورشیدی، بزکوهی و قوچ منسوب به ماه بودند، گاهی فقط شاخ او نماد ماه بود. بر مهرها و ظروف ساسانی تقریباً همیشه بز کوهی مراقب درخت ماه است که در اساطیر آن زمان آبدان آسمان جاودان پنداشته میشد و به تبع آن نماد باران بودند. سال خورشیدی این چهارپایان را همپایه شیر و اسب قرار دادو منزلتی دیگربخشید و نماد آفتاد شدند.

در نگاره های دوره اسلامی ظاهراً بزکوهی معنای نمادینش را از دست میدهد و کمتر از دوره پیش از اسلام بر اشیا نقش میبینند. طرحهای ترسیم شده توسط ایرانیان به خصوص نقش حیوان ملی ایران بز کوهی روح سادگی و دقت را به همگان القا می کنند. این طرح ها و نقوش در آسیا منحصر به فرد هستند. مردم به خصوص در قبایل کاسی لرستان گردنبندهایی با آویز بز کوهی داشتند. این مردمان به یک مدافع نیاز داشتند، چرا که از دیرباز معتقد بودند که طوفان، سیل، حیوانات وحشی و حتی انسان های دیگر، خانه، احشام و محصولاتشان را تهدید می کنند لذا چون میخواستند در امان باشند، شروع کردند به پرستش الهه گان یا اشیا و حیواناتی که در نظر آنان همانند

الخبر

سیر صعودی صادرات فرش در سال ۹۶

وی افزود: با توجه به عدم حضور ما در بازار آمریکا به علت تحریم رقیب‌های ما مثل هند و پاکستان سهم زیادی از این بازار را تصاحب کرده بودند اما میزان صادرات ما در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به آمریکا نشان داد که فعالان فرش ایران توانسته‌اند سهم خود را دوباره از رقبا پس بگیرند و همچنان صدرنشین تجارت جهانی فرش دستیاف باشند.

کارگر در مورد صادرات فرش دستیاف به چین اظهار داشت: کشور چین در گذشته تولید کننده و صادرکننده فرش دستیاف بود و برای ما به عنوان یک رقیب محسوب می‌شد.

وی افزود: اما در دهه اخیر با توجه به تحولی که در اقتصاد چین رخ داد و با فاصله گرفتن این کشور از اقتصاد کمونیستی و حرکت به سمت اقتصاد بازار آزاد و گرایش این کشور به سمت تولیدات دیگر و ظهور یک طبقه ثروتمند نوظهور در بازار چین که به دنبال کالاهای لوکس هستند این کشور هم از تولید فرش دستیاف فاصله گرفته و به خریدار و مصرف کننده فرش تبدیل شده است.

وی افزود: چین جزو ۲۰ کشور اصلی مشتری فرش دستیاف ایران است و در ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۶ فعالان فرش دستیاف تقریباً ۴ میلیون دلار فرش دستیاف به این کشور صادر کردند. رئیس مرکز ملی فرش دستیاف ایران اظهار داشت: اگرچه هندوستان، پاکستان، افغانستان، نپال و ترکیه از رقبای فرش دستیاف ایران در بازارهای جهانی به شمار می‌روند اما ما علیرغم تمام افت و خیزها و علیرغم وجود تنگناها و مشکلات بسیار همچنان در بازارهای جهانی صدرنشین هستیم.

وی با اشاره به اینکه دستمزد بافتگان در برخی کشورهای رقیب از قبیل هندوستان، افغانستان و پاکستان بسیار اندک است، افزود: برگه برنده رقیبان فرش دستیاف ایران در بازارهای جهانی قیمت تمام شده پایین فرش است اما اصالت و کیفیت فرش ایرانی همچنان در صدر است.

کارگر اظهار داشت: فرش دستیاف ایران از دیرباز به کشورهای آلمان، آمریکا، ایتالیا، فرانسه، انگلستان، لبنان، امارات، کویت و ژاپن صادر می‌شد و امروز بازارهای دیگری از جمله چین، شیلی، آفریقای جنوبی، روسیه، چین و برزیل به خیل عظیم مشتریان فرش ایران پیوسته‌اند.

طبق اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۵ ، ۳۵۹ میلیون دلار فرش دستیاف از کشور به بازارهای هدف صادر شد .

فارس : مرکز ملی فرش دستیاف ایران با اشاره به سیر صعودی صادرات فرش دستیاف ایران در سال ۱۳۹۶ گفت: صادرات فرش دستیاف ایران به آمریکا در ۱۱ ماه سال گذشته به ۱۰۰ میلیون دلار رسید.

حمدید کارگر گفت: روند صادرات فرش دستیاف ایران سیر صعودی و افزایشی به خود گرفته و طبق اعلام گمرک جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۵ ، ۳۵۹ میلیون دلار فرش دستیاف از کشور به بازارهای هدف صادر شد .

مرکز ملی فرش ایران افزود: صادرات فرش در سال ۱۳۹۵ به لحاظ ارزشی و وزنی نسبت به سال ۱۳۹۴ سیر صعودی داشت بطوری که نسبت به سال ۱۳۹۴ ، ۲۰۳ درصد رشد ارزشی و حدود ۱۳ درصد رشد وزنی داشت و همچنین بیش از ۹۰ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ فرش دستیاف به کشور آمریکا صادر شد .

مرکز ملی فرش دستیاف ایران در ادامه به وضعیت صادرات فرش در سال ۱۳۹۶ اشاره کرد و گفت: در ماههای ابتدای سال ۱۳۹۶ هم همان روند افزایشی سال ۱۳۹۵ ادامه پیدا کرد بطوریکه براساس آمار گمرک در ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۶ بیش از ۴ هزار و ۷۰۰ تن فرش دستیاف با ارزش بیش از ۳۷۷ میلیون دلار از ایران به حدود ۸۰ کشور دنیا صادر فرش دستیاف صادر شد .

کارگر با بیان اینکه کشور آمریکا بزرگترین وارد کننده فرش دستیاف است ، بیان داشت: در ۱۱ ماهه سال ۱۳۹۶ بیش از ۱۰۰ میلیون دلار فرش دستیاف به کشور آمریکا صادر شد در حالی که در سال‌های گذشته به علت تحریم‌ها و سیاست‌های بدخواهانه آمریکا صادرات فرش دستیاف ایران به این کشور به صفر رسیده بود.

حضور «بافندگان خیال» در جشنواره مردم‌شناسی پاریس

... مستند «بافندگان خیال» ساخته سید محمدصادق جعفری در این جشنواره موضوعی روی پرده می‌رود ...

فیلم مستند «بافندگان خیال» از تولیدات مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی به کارگردانی سید محمدصادق جعفری در هفدهمین حضور بین‌المللی خود به جشنواره مردم‌شناسی پاریس راه یافت.

به گزارش افکار نیوز، پنجمین دوره جشنواره فیلم مردم‌شناسی پاریس طی روزهای ۱۵ تا ۱۸ فروردین ۱۳۹۷ در کشور فرانسه رگزار می‌شود و مستند «بافندگان خیال» ساخته سید محمدصادق جعفری در این جشنواره موضوعی روی پرده می‌رود. در این دوره از جشنواره پاریس، ۱۰۰ فیلم مستند در گونه مردم‌شناسی به نمایش درمی‌آیند.

مستند «بافندگان خیال» با آغاز سال جدید، در دهمین دوره جشنواره فیلم «ترنتون» آمریکا و چهارمین دوره جشنواره فیلم مستقل اسکاتلنديز روی پرده خواهد رفت. این فیلم روایت زندگی تعدادی نابینا است که قاليافي می‌کنند و وقتی با هم هستند، لحظات شاد زندگی خود را می‌گذرانند.

تلاش برای تثبیت فرش در طراحی صحنه فیلم ها

نشست با طراحان صحنه برگزیده بخش تجلی اراده ملی سی و ششمین جشنواره فیلم فجر برگزار شد. به گزارش روابط عمومی مرکز ملی فرش ایران به منظور همسو کردن حوزه های گوناگون هنری با هنر بومی و ملی فرش دستباف ایران، مرکز ملی فرش ایران در مجالی ویژه با طراحان صحنه چهار فیلم «دارکوب»، «مصادره»، «جاده قدیم» و «شعله ور» که در بخش تجلی اراده ملی؛ سی و ششمین جشنواره فیلم فجر برگزیده شده بودن از لزوم تقویت پیوند این دو هنر گفت.

در این نشست که به میزبانی موزه فرش ایران تشکیل شد، حمید کارگر با تأکید بر اینکه قدرت و توان رسانه و هنر بی مثال است، گفت: اگر بخواهیم ارزش های فرش ایرانی را به عنوان هنری ملی و بومی معرفی کنیم، باید از ابزارهای مختلفی که وجود دارد، استفاده کنیم و هنر سینما یکی از قدرتمندترین این راهها به حساب می آید.

فرش هنر شناخته شده ای در دنیاست و سابقه ای چند هزار ساله در ایران دارد اما تاکنون در طراحی صحنه فیلم ها کمتر شاهد نگاه ویژه و پرجاذبه به آن بوده ایم.

دکتر کارگر با اشاره به اینکه این مرکز در همه دوره های مدیریتی به دنبال ایجاد ارتباط میان هنر و صنعت سینما بوده است با ابراز امیدواری از توجه سینماگران به فرش ایرانی به عنوان هویت ملی ایران گفت: معرفی ویژگی های فرش دست باف ایرانی که خودش پر از طرح و رنگ است و جذابیت های بصری خوبی دارد، به ابزاری نیاز دارد که بتواند این زیبایی ها را به خوبی به تصویر بکشد و سینما به عنوان رسانه ای فراگیر و اثرگذار می تواند بسیار موثر باشد.

طراحان صحنه فیلم های یادشده در این نشست عنوان کردند: فرش هنر شناخته شده ای در دنیاست و سابقه ای چند هزار ساله در ایران دارد اما تاکنون در طراحی صحنه فیلم ها کمتر شاهد نگاه ویژه و پرجاذبه به آن بوده ایم.

درادامه این نشست دغدغه های طراحان صحنه و چگونگی استفاده بیشتر و هدفمند از فرش دستباف در فیلم های سینمایی مورد بحث و بررسی قرار گرفت و از جمله آن که چگونگی تهیه فرش های دستباف مناسب بر اساس نیاز فیلم ها مطرح شد که مرکز ملی فرش ایران آمادگی خود را برای تهیه

فرش های مناسب به مقتصای فیلم‌نامه و درخواست عوامل تولید در سراسر ایران اعلام کرد.

افزون بر این، امکان برگزاری تور ویژه طراحان صحنه سینمای ایران در موزه فرش ایران و بیست و هفت‌مین نمایشگاه فرش دستباف ایران در سال ۹۷ و نیز بررسی فیلم‌نامه های مصوب وزارت ارشاد برای گرایش دهنده به تولید فرش هایی در خدمت فرش ایرانی مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

شایان ذکر است در این نشست که در موزه فرش ایران برگزار شد آیدین ظریف طراح صحنه فیلم دارکوب، اصغر نژاد ایمانی طراح صحنه فیلم مصادره، محمد رضا شجاعی طراح صحنه شعله ور برای آشنایی هرچه بیشتر با گنجینه دستبافته های ایرانی به بازدید تخصصی از موزه فرش ایران پرداختند.

گفتنی است؛ مرکز ملی فرش ایران در آیین پایانی بخش تجلی اراده ملی سی و ششمین جشنواره فیلم فجر از چهار فیلم جشنواره که در طراحی صحنه از فرش دستباف و نمادهای مرتبط با آن استفاده کرده بودند تقدير کرد.

فرش نژف سر

کتاب « فرهنگ فرش دستباف » منتشر شد .

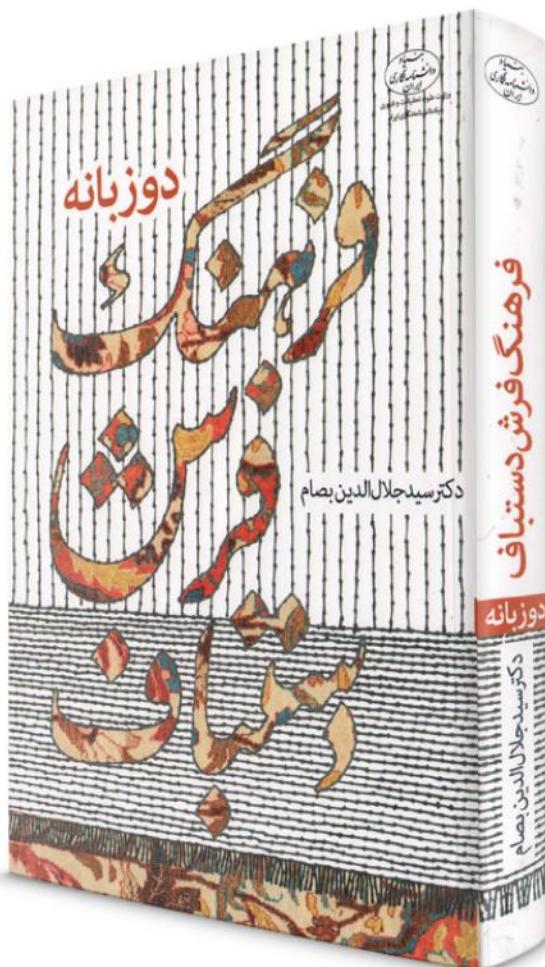
به گزارش خبرگزاری کتاب ایران (ایینا) : « فرهنگ فرش دستباف » ترجمه و تألیف سید جلال الدین بصام ، حاصل مطالعه و بررسی چندین ساله در متون انگلیسی و ترجمه صد کتاب به زبان فارسی و انگلیسی است . در این کتاب فرش و قالی خاور نزدیک ، آسیای میانه ، آفریقای شمالی و آمریکا همراه با مناطق جغرافیایی و اقوام مختلف آنها ، باfte های کاربردی عشاپری ، روستایی و شهری ، صنعت و تجارت فرش ، طرح و نقوش و نمادهای به کار رفته در فرش ، ساختارهای فرش و منسوجات و وقایع تاریخی مهم مرتبط با این مناطق ، مورد بحث قرار گرفته است .

این کتاب در حدود ۲۲۵۰ مدخل دارد و در تدوین این اثر از ۱۰ منبع فارسی و ۱۸۲ منبع لاتین استفاده شده که مهم ترین آنها کتاب « فرهنگ فرش شرقی "The oriental Rug lexicon" نوشته پیتر استون است . حدود ۷۷۰ تصویر (به ازای هر سه واژه یک تصویر) نیز در این کتاب به کار رفته که بیشتر آن به صورت رنگی است .

بسیاری از اطلاعاتی که درباره مواد اولیه ، مراکز بافت ، محصولات تولید شده ، افراد شاخص در تولید فرش و دانش آن ، مشخصات فنی فرش های کشورهای مختلف ، رنگ های گیاهی مورد استفاده در فرش و نظایر آن و دیگر اطلاعاتی که درباره فرش مورد نیاز محققان است ، در این کتاب درج شده است . همچنین علاوه بر علاقه مندان ، محققان فرش و دانشجویان این رشته ، متخصصان رشته هایی چون نساجی ، رنگرزی ، طراحی ، تجارت فرش ، تاریخ فرش و سایر رشته های هنری نیز می توانند از این کتاب بهره ببرند .

یکی از ویژگی های این کتاب در ارائه اطلاعات درباره صنعت فرش در دیگر کشورهای جهان است . بسیاری از دانشجویان و محققان که به مطالعه فرش دستباف ایران و سایر نقاط جهان می پردازند ، در راستای تحقیقات خود نیاز به منابعی دارند که به آنها در درک و ترجمه مطالب و مقالات دیگر پژوهشگران کمک می کند . این کتاب به دلیل بر طرف کردن بخشی از این نیاز مهم تألیف و ترجمه شده است .

... یکی از ویژگی های این کتاب در ارائه اطلاعات درباره صنعت فرش در دیگر کشورهای جهان است ...

«آشنایی با مراحل تولید نقشه قالی در ایران»

نویسنده‌گان:

محمد رضا قآنی، دکتر مجید رضا مقنی پور.

کلیه اعمالی که برای تهیه یک نقشه قالی توسط طراح قالی یا یک گروه طراحی صورت می‌پذیرد و شامل مراحل طراحی با مداد، گرته برداری (کپی یا انتقال طرح روی کاغذ شطرنجی) رنگ آمیزی (و رنگبندی) و نقطه کردن (یا دور گیری) می‌باشد را تولید نقشه قالی و یا اصطلاحاً نقشه کشی قالی می‌گویند.

آفرینش فرشی ماندگار و زیبا، وابسته به طرح و نقشه ای بدون نقص و منسجم در تمامی ارکان آن است. در طول اجرای یک نقشه قالی مراحلی طی می‌شود که هر یک دارای ظرافتها و پیچیدگی‌های خاص خود است و هنرمند طراح می‌بایست با دقیقت و حوصله زیاد این مراحل را طی کرده تا نقشه ای زیبا و بدون نقص را پدید آورد.

مراحل مختلف تهیه یک نقشه قالی به شرح زیر می‌باشد:
الف - طراحی با مداد ب - گرته برداری (کپی کردن یا انتقال طرح) ج - رنگ آمیزی و رنگ بندی د - نقطه کردن که در ادامه به معرفی هر کدام از این مراحل می‌پردازم.

بعد از آماده شدن کادر طراحی، طراح سطوح مختلف نقشه را (حاشیه، متن اصلی، ترنج مرکزی، لچک و...) با توجه به اصول و مبانی و نسبت‌های صحیح طراحی سنتی مشخص می‌کند. شروع کار طراحی با مداد معمولاً از قسمت متن اصلی می‌باشد، این قسمت از طرح بیشترین حجم یک نقشه را در اکثر قالی‌ها به خود اختصاص داده است و متعاقب آن بیشترین توجه بیننده به این قسمت جلب می‌شود. عمدۀ طراحان طرح خود را بصورت مستقیم بر روی کاغذ شطرنجی طراحی می‌کنند، بعضی از آنها نیز ترجیح می‌دهند این کار را با واسطه یک کاغذ پوستی انجام دهند.

یک نقشه را در اکثر قالی‌ها به خود اختصاص داده است و متعاقب آن بیشترین توجه بیننده به این قسمت جلب می‌شود. عمدۀ طراحان طرح خود را بصورت مستقیم بر روی کاغذ شطرنجی طراحی می‌کنند بعضی از آنها نیز ترجیح می‌دهند این کار را با واسطه یک کاغذ پوستی انجام دهند.

روش‌های کپی یا انتقال طرح بر روی کاغذ شطرنجی: گرته برداری: این روش که از شیوه‌های سنتی انتقال طرح بر روی کاغذ شطرنجی می‌باشد بین صورت می‌باشد که بعد از پایان مرحله اول و شکل گیری طرح بر روی کادر مشخص شده، طراح یا گرته بردار طرح را بر روی کاغذ شطرنجی متناسب منتقل می‌کند، به این عمل اصطلاحاً گرته برداری می‌گویند.

این عمل بويژه در موقعی که بر اساس نوع سفارش از یک طرح اصلی چند نقشه با رنگ بندی متفاوت لازم باشد رواج و کارآمدی فراوانی دارد. روش کار بین صورت می‌باشد که طراح به تعداد سفارش کادر شطرنجی متناسب را آماده کرده و آنها را به دقیقت بر روی هم منطبق می‌کند و سپس طرح اصلی را بر روی شطرنجی‌ها منطبق کرده و آنها را به هم سنجاق می‌کنند و بین آنها را کاغذی که یک طرف آن آغشته به گرده ذغال (و در بعضی مواقع پودر اخراج) می‌باشد قرار می‌دهند، سپس با اندکی فشار، مداد را بر روی طرح اصلی می‌کشند تا طرح مورد نظر به تعداد شطرنجی سنجاق شده تکثیر گردد.

طراحی با مداد: اولین مرحله برای تهیه یک نقشه طراحی آن بر روی کاغذ شطرنجی مخصوص می‌باشد که بر اساس نوع رجشمار انتخاب شده است (مطابق جدول شماره ۱)

رجشمار	تعداد رگ (مشخص شده بر روی کاغذ)
۲۵	۱۰۰
۳۰	۱۲۰
۳۵	۱۴۰
۴۰	۱۶۰
۴۵	۱۸۰
۵۰	۲۰۰

جدول شماره ۱ - انواع کاغذهای شطرنجی و رجشمار آنها (محمدی اکبری، ۱۳۷۸: ۱۶)

طرح بر اساس نوع سفارش دریافتی و ابعاد کار نهایی، محاسباتی را به منظور تبدیل اندازه‌های متریک به گره ذرعی (شطرنجی) انجام می‌دهد. سپس با برش و چسباندن کاغذ، با توجه به ابعاد تبدیل شده، طول و عرض کادر طراحی بدست می‌آید. لازم به ذکر است که برای جدا کردن این کادر علاوه بر مشخص شدن رجشماری که نوع شطرنجی را برای ما تامین می‌کند نوع ساختار طرح نیز می‌بایست مشخص شده باشد (ساختارهای سرتاسری ۱/۱، ۱/۲، محرابی ۱/۴ و...).

حاشیه ها همیشه آینه ای از ترنج بوده اند
و رنگ های بکار رفته در ترنج می باشد
در حاشیه های قالی، **سویژه** حاشیه اصلی تکرار شود.

لازم به توضیح است که در کارگاه های طراحی اینگونه کارهای (گرته برداری) توسط اشخاص دیگری به غیر از طراح انجام می گیرد و علت آن نیز سنگین بودن و فشاری است که در هنگام گرته برداری بر دست وارد می شود.

روش های جدید انتقال طرح: روش گرته برداری امروزه کمتر مورد استفاده قرار می گیرند و طراحان اغلب طراحی خود را بوسیله کارbin یا میز نور منتقل می کنند. با ورود کاغذ کارbin به بازار، این محصول بصورت گسترده به جای کاغذ های آغشته به گرد ذغال یا گرد اخرا مورد استفاده قرار می گیرد. در این روش بعد از اتمام عملیات انتقال، شطرنجی ها را حرارت داده و روی آن را با پارچه ای تمیز اصطلاحاً ماساژ می دهند که این کار به منظور از بین بردن چربی های حاصل از کاغذ کارbin و نشستن کامل رنگ بر روی شطرنجی می باشد. همچنین در سالهای اخیر استفاده از میز نور نیز برای انتقال طرح رایج شده است. ج - رنگ آمیزی: رنگ گذاری سطوح مختلف نقشه اعم از متن اصلی، حاشیه ها، ترنج و لچک ها و دیگر نقوش را اصطلاحاً رنگ آمیزی می گویند. در این مرحله رنگ هر یک از قسمت های نقشه که توسط طراح یا نقشه کش مشخص شده است بر روی کاغذ شطرنجی منتقل می شود. لازم به ذکر است که رنگ گزینی قسمت های مختلف طرح با رعایت کامل اصول و مبانی هم نشینی رنگها در هنرهای سنتی، انجام می گیرد. در پایان این مرحله می توان از یک طرح نقشه هایی با رنگ بندی متنوع و متفاوت حاصل می شود که هر یک در جای خود اثری زیبا و کامل می باشد. مراحل گزینش رنگ و رنگ آمیزی طرح در بیشتر مناطق فرش بافی کشور به ترتیب زیر می باشد: اولین و مهمترین مرحله، گزینش رنگ های زمینه (متن اصلی، حاشیه ها، ترنج، لچک و...) می باشد. رنگ متن اصلی یا زمینه اصلی عموماً به طراح سفارش داده می شود البته در بعضی مواقع نیز این انتخاب به عهده شخص طراح می باشد بعد از انتخاب رنگ زمینه در طرحهایی با ساختار لچک ترنجی، می باشد رنگ ترنج را انتخاب نمود بطور معمول رنگ ترنج نسبت به زمینه دارای کنتراست تیرگی و روشنی می باشد یعنی در صورتی که رنگ انتخابی برای زمینه روشن باشد رنگ تیره برای ترنج در نظر گرفته می شود و بالعکس. ممکن است ساختار بعضی از ترنج ها بصورت چند لایه یا تو در تو باشد که در این صورت رنگ بندی این لایه ها به ترتیب از تیره به روشن و یا بالعکس (با رعایت کنتراست تیرگی و روشنی آخرین لایه ترنج با رنگ زمینه فرش) صورت می گیرد. با مشخص شدن رنگ ترنج می توان رنگ گزینی برای حاشیه ها را آغاز کرد.

در نقشه های فرش ایرانی طبق یک رسم دیرینه و نیز اصول

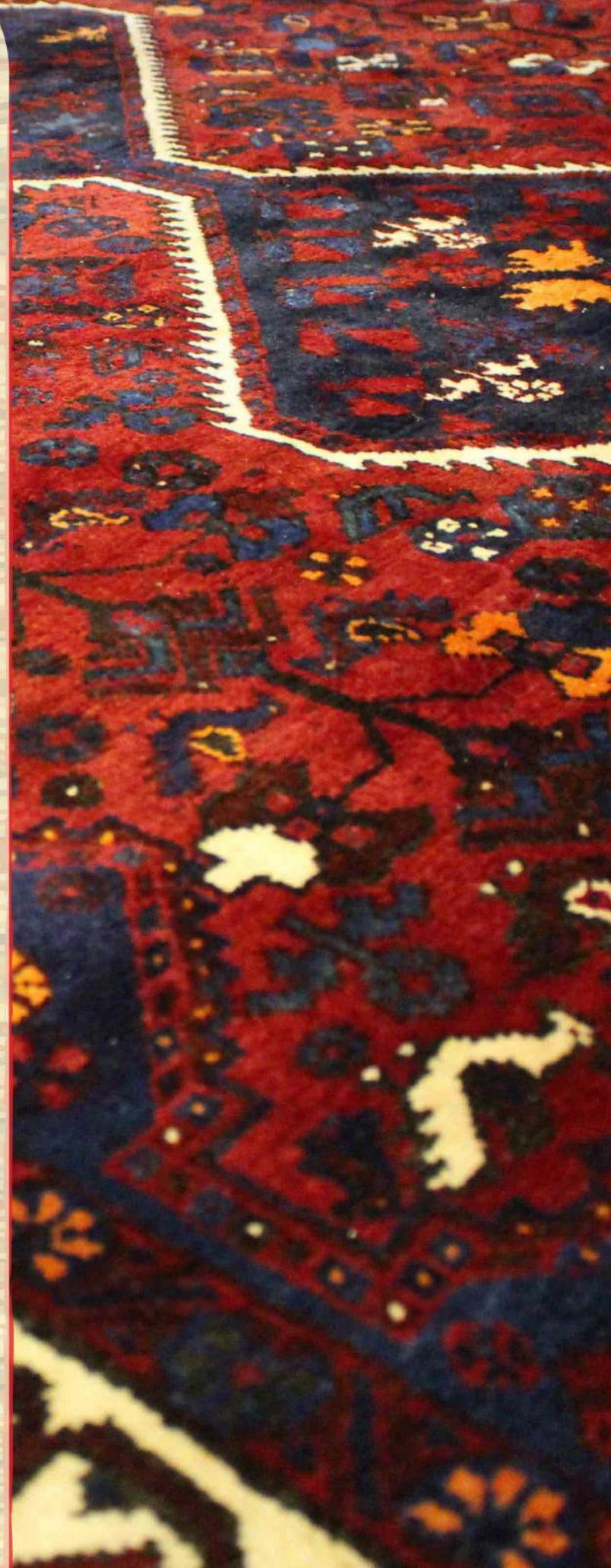
سامان بندی رنگی نقشه های قالی، حاشیه ها همیشه آینه ای از ترنج بوده اند و رنگ های بکار رفته در ترنج می باشد در حاشیه های قالی **سویزه** حاشیه اصلی تکرار شود. اصول مستحکمی که برای انتخاب رنگ حاشیه وجود دارد، در مورد لچک ها سازگار نیست و انتخاب رنگ لچک ها و هماهنگی آنها با رنگ بندی بکار رفته در ترنج در مناطق مختلف متفاوت می باشد. به عنوان مثال در بعضی از طرحهای کاشان رنگ بندی ترنج عیناً برای لچک ها نیز بکار می رود اما در بسیاری از طرحهای اصفهان ترنج و لچک ها با رنگهای متفاوتی ظاهر می شوند.

انتخاب رنگ بندها مرحله بعد در رنگ آمیزی نقشه فرش می باشد که این بندها بصورت شاخه های اسلیمی معمولاً گردان و حلزونی در فضای بین ترنج و لچک ها قرار می گیرند و اهمیت بسیار زیادی در جلوه نهایی نقشه دارند، چون بندهای یک نقشه و رنگ جا گرفته در آنها در تمامی قسمتهای نقشه پراکنده خواهد شد، بند ها بعد از زمینه های اصلی طرح، بیشترین جلوه را در نمود یک نقشه داراست، لذا رنگ گزینی این قسمت از نقشه می باشد با دقت و وسوسات کافی انجام گیرد.

به غیر از موارد فوق هر طرح متشکل از نقشهای اصلی دیگری می باشد که طبق ساختاری از پیش مشخص شده در کنار هم قرار می گیرند. نکته مهم در رنگ گزینی این نقوش انتخاب رنگهای اصلی هر منطقه برای این قسمت ها می باشد. لازم به توضیح است که در ایران هر منطقه فرشبافی دارای رنگ های نسبتاً محدود و متفاوتی است که از این میان چند رنگ به عنوان رنگهای شاخص و اصلی آن منطقه (که معرف نقشه های هر حوزه نیز می باشد) و بقیه به عنوان رنگهای فرعی طبقه بندی می شوند.

انتخاب رنگ ریز نقشها (شامل گل های مدور، غنچه ها و برگ ها) که جزء کوچکترین اجزای یک نقشه می باشند با ترکیبی از رنگهای فرعی و اصلی هر منطقه و نیز رنگهای بکار رفته در متن اصلی، ترنج، لچک ها و حاشیه ها و بندهای نقشه، انجام می گیرد. به علت پراکنندگی این نقش مایه ها در تمامی قسمت های طرح فرش، نحوه رنگ گزینی آنها تاثیر مستقیمی در حفظ تعادل و انتباط رنگی کل نقشه خواهد داشت.

همانگونه که در ابتدای این بخش نیز اشاره شد؛ مراحل رنگ آمیزی که شرح آن گذشت در بیشتر مناطق قالی بافی کشور رواج دارد؛ اما بعضی از مناطق شیوه های متفاوتی را برای رنگ آمیزی نقشه بکار می بند. نکته ای که ذکر آن در اینجا ضروری به نظر می رسد این است که این تفاوت ها همه در شیوه های اجرای رنگ آمیزی یک نقشه می باشد و اصول بنیادین حاکم بر رنگ گزینی قسمت های مختلف یک طرح در تمامی مناطق یکسان می باشد.

روناس

مهندس احمد رضا احمدی
مدرس دانشگاه شیراز

رنگ در فرش

شروع استفاده از روناس هنوز به روشنی مشخص نیست رنگ قرمز حاصل از آن در گذشته قرمز برتر بود و هنوز استفاده می شود. شهرهای تاریخی خبر از استفاده آن در سه هزار سال پیش از میلاد در هنر می دهد . همچنین البسه رنگرزی شده با آن در گورستان های یونانی مربوط به شش هزار سال قبل از میلاد نیز یافته شده است . گفته می شود روناس از هند به دیگر کشور های خاورمیانه راه یافت ایرانیان نیز روناس را به خوبی می شناختند و برای رنگرزی الیاف طبیعی از آن بهره می بردند. در اوایل بار توسط سوداگران عرب به اسپانیا و برای دومین بار پس از قرون وسطی توسط اهالی جلفای اصفهان به اروپا بردند.

مشخصات گیاه : روناس گیاهی است علفی پایا به ارتفاع ۰/۵ تا ۱/۵ متر که به حالت وحشی در منطقه‌ی مدیترانه از اسپانیا تا آسیای صغیر و همچنین شمال آفریقا و برخی نواحی آسیا می روید . ساقه روناس پوشیده از خارهای ریز و برگ های آن بیضوی ، دراز و نوک تیز است. که به صورت گروهی به شکل چتر از کنار ساقه پیرون می آید . اگر برگ های این گیاه را بین دست مالش دهیم دست به رنگ قرمز تند مایل به سیاه درمی آید. برگ آن خوارک خوبی برای دام است. این گیاه اعصاری زیر زمینی آن ریشه آن است مورد استفاده قرار می گیرد . ریشه آن به صورت دراز باریک و استوانه ای می باشد در

تا عمق دو متر در خاک فرو می رود، پوست ریشه روناس قرمز تیره یا قهوه ای متمایل به قرمز است و به سادگی از طبقات پایین خود که رنگ قرمز روشن یا متمایل به زرد دارند جدا می شود . ریشه جوان این گیاه طعم شیرین و گیاه پیر آن گس و تلخ است . قسمت رنگی ریشه روناس با مدت زمانی که در خاک می ماند نسبت مستقیم دارد . همچنین در ریشه روناس که در مناطق گرمسیر و آهکی و خصوصا در شنزار کشت می شود مواد رنگی بهتر و بیشتری تولید می شود. در ریشه این گیاه بین پوسته خارجی و مغز چوبی ماده ای به نام اسید روبریتیریک (روبه ریتیریک) که مرکب از شکر و ماده رنگی الیزارین است ساخته می شود.

آلیزارین در ریشه روناس به مقدار زیاد وجود دارد و مقدار آن به عمر گیاه و زمینی که در آن کشت می شود بستگی دارد. چنانچه روناس کشت شده در زمین دارای کربنات کلسیم به مراتب دارای ماده رنگرا بیشتری در مقایسه با روناسی است که که در سایر زمین ها روییده است . در کشور ما روناس بیشتر در یزد (منطقه اردکان) در آذربایجان زاهدان کرمان و خراسان و برخی نقاط مرکزی کشت می شود .

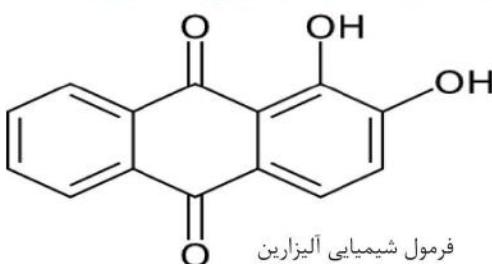
بیست و سه جزء رنگی متعلق به گروه هیدروکسی آنتراکینونها در ریشه روناس وجود دارد.

روناس ایران در منطقه یزد به عمل می آید و در کل روناس جنوب از روناس مازندران مرغوب تر است. رنگ قرمز روناسی یکی از پر کاربرد ترین رنگ های ایل قشقایی فارس است. این رنگ به وفور در گبه ها و دیگر دست بافته های آنها به کار می رود. روناس در فصل بهار در زمین های شنی کاشته می شود و برداشت آن معمولا در اواخر پاییز و پس از ریختن برگ ها انجام می شود در آوردن ریشه روناس از زمانی که گیاه دوساله می شود . تا هفت سالگی آن امکان پذیر است. زیرا ریشه تا سال هفتم دارای ارزش رنگی است و پس از سال نهم ارزش رنگدهی آن از بین می رود . برای استفاده از ریشه روناس پس از خشک

آلیزارین : مهمترین ماده رنگی روناس آلیزارین است که به همراه گلوکوزید (مواد فندی) در گیاه موجود می باشد. فرمول شیمیایی آن ۱،۲-دی‌هیدروکسی‌آنتراکینون ماده‌ای سرخرنگ است که برای رنگرزی به رنگ روناسی از آن استفاده می شود . مهمترین خاصیت آلیزارین از لحاظ رنگرزی آن است که با اسید های فلزات (دندانه) ترکیب می شود و لاک های رنگین تولید می کنند، فرمول شیمیایی آن به صورت روپرو است. آلیزارین با فرمول ($C_{14}H_8O_4$) به حالت آزاد در ریشه خشک روناس وجود دارد به گونه ای که با الكل در حال جوش میتوان آن را استخراج کرد . آلیزارین ارکالر ایندکس تحت عنوان ماده رنگی طبیعی عالی به نام قرمز ۶،۸،۹،۱۰،۱۱ و ۱۲ جزء دسته رنگ های آنتراکینونی دندانه ای ثبت شده است.

پورپورین : تری هیدروکسید آنتراکینون این ماده رنگی به حالت گلوکوزید در ریشه روناس وجود دارد اما مقدار آن در ریشه تازه کم است و در طول نگهداری ریشه روناس در ابزار به تدریج تشکیل می شود . پورپورین با فرمول ($C_{14}H_8O_5$) به تدریج وجود دارد و به صورت بلوری سوزنی شکل وجود دارد .

اسید روبه رتیریک : این ماده با فرمول ($C_{25}H_{10}O_13$) به رنگ زرد طلایی براق با ظاهری منشوری در ریشه روناس وجود دارد، در آب گرم قلیا حل می شود .

کردن آن در سایه و یا در آفتاب برای جدا کردن خاک آن را می کوبند، سپس پوسته خارجی را که باعث کدری رنگ می شود از آن جدا می کنند، بدین منظور برای سهولت آن را در آب قرار داده یا این که ریشه را با روغن چرب می کنند. سپس خشک می کنند (عیب این روغن این است که ریشه آغشته به روغن رنگ سیاه کدری پیدا می کند) در این مرحله پوسته به راحتی خرد و جدا می شود .

برای تهیه گل روناس (آلیزارین) پس از مراحل قبل (پوست کنند و ...) و تبدیل گیاه به گرد باید بیست برابر مقدار آن آب سرد و دو درصد اسید سولفوریک اضافه کرد و برای نفوذ اسید سولفوریک در آن به مدت دو ساعت محلول را هم زد و پس از این مدت آن را صاف کرد و باقی مانده را چند بار ابتدا با محلول رقیق کربنات سدیم و سپس در آب می شویند تا کلیه عکس العمل های اسیدی آن از بین برود، سپس آن را خشک کرده و باز می سایند. تا دوباره به گرد تبدیل شود. مقدار گلی که با این ترکیب به دست می آید معادل ۴۵ تا ۵۰ درصد آلیزارین. اگر OH نداشت فقط آنتراکینون است .

ترکیب شیمیایی روناس : روناس دارای تعداد زیادی ماده و رنگزا است که بیشتر آنها پایه آنترا کینونی دارند . بیست و سه جزء رنگی متعلق به گروه هیدروکسی آنتراکینونها در ریشه روناس وجود دارد که از میان این اجزاء تنها ۱۵ جزء آنها قدرت رنگدهی و ایجاد رنگ ثابت دارند میزان حلالیت مواد رنگی موجود در گیاه روناس در آب کم می باشد . ریشه روناس علاوه بر آلیزارین دارای پورپورین، روپیالین، گلوکر، ماده پکتیک، اسید روبه رتیریک، روپیان، اسید روپیانیک ، رزین ، چربی و ... می باشد.

دوماهنامه گبه

دانشگاه شیراز

شیراز ، خیابان معالی آباد

خیابان گلداشت سه

دانشکده هنر و معماری

ایمیل:

gabbeh.shiraz@gmail.com

